

Vlaams
Parlement

vergadering **C22**
zittingsjaar 2017-2018

Woordelijk Verslag

Commissievergadering

Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese
Aangelegenheden, Internationale Samenwerking,
Toerisme en Onroerend Erfgoed

van 10 oktober 2017

INHOUD

VRAAG OM UITLEG van Manuela Van Werde aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over Open Monumentendag 2017 – 2878 (2016-2017)	
VRAAG OM UITLEG van Jean-Jacques De Gucht aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over de evaluatie van de Open Monumentendag – 2885 (2016-2017)	3
VRAAG OM UITLEG van Manuela Van Werde aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over de kerkenbeleidsplannen – 154 (2017-2018)	9
VRAAG OM UITLEG van Karim Van Overmeire aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over de strategienota Vlaanderen-Nederland – 7 (2017-2018)	13
VRAAG OM UITLEG van Ward Kennes aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over de nakende staaloorlog met de Verenigde Staten – 20 (2017-2018)	19
VRAAG OM UITLEG van Tine Soens aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over het lgbt-beleid (lesbian, gay, bisexual, transgender) in de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking – 105 (2017-2018)	23
VRAAG OM UITLEG van Marc Hendrickx aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over het referendum in Iraaks-Koerdistan – 112 (2017-2018)	26
VRAAG OM UITLEG van Marc Hendrickx aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over de schuldproblematiek van Mozambique – 115 (2017-2018)	29
VRAAG OM UITLEG van Bert Maertens aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over het akkoord inzake de realisatie van het kanaal Seine-Nord Europe – 130 (2017-2018)	31

VRAAG OM UITLEG van Manuela Van Werde aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over Open Monumentendag 2017

– 2878 (2016-2017)

VRAAG OM UITLEG van Jean-Jacques De Gucht aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over de evaluatie van de Open Monumentendag

– 2885 (2016-2017)

Voorzitter: de heer Karim Van Overmeire

De voorzitter: Mevrouw Van Werde heeft het woord.

Manuela Van Werde (N-VA): Voorzitter, dit is een vraag die de minister-president waarschijnlijk niet had zien aankomen, over de Open Monumentendag. Dit jaar was die op 10 september, intussen al een paar weken geleden. Het was de 29e Open Monumentendag. Het is het jaarlijkse hoogfeest van ons onroerend erfgoed. Er waren 400.000 bezoekers, dus ook dit jaar was het een succes, echt een publiekstrekker. Dit jaar viel die Open Monumentendag ook voor de eerste keer samen met de Dag van de Architectuur.

Minister-president, hoe evalueert u de voorbije Open Monumentendag en Dag van de Architectuur? Heeft die combinatie volgens u een nieuwe dynamiek teweeggebracht op het vlak van de programmatie en de publieksopkomst? Is het haalbaar om de Open Monumentendag voortaan elk jaar aan de Dag van de Architectuur te koppelen? Zou dat volgens u een meerwaarde bieden?

De voorzitter: De heer De Gucht heeft het woord.

Jean-Jacques De Gucht (Open Vld): Op 10 september jongstleden heeft inderdaad de 29e editie van de Open Monumentendag plaatsgevonden. Heel wat plaatsen in Vlaanderen openden hun deuren. Voor het eerst viel dit evenement samen met de Dag van de Architectuur, wat ten zeerste kan worden toegejuicht: een mooie keuze om het samengaan van oud en nieuw op deze dag in de kijker te plaatsen. Zo'n 400.000 mensen zouden hebben deelgenomen aan de Open Monumentendag, ongeveer hetzelfde aantal als vorig jaar. Zij konden in 232 steden en gemeenten ongeveer 600 archeologische sites, landschappen en monumenten bezoeken. Even ter vergelijking: ook in Nederland vierde men in hetzelfde weekend Open Monumentendag. Daar zijn op 2 dagen 950.000 mensen op afgekomen. Hun thema was 'Boeren, burgers en buitenlui'. In Wallonië namen 300.000 mensen deel aan hun versie van de Open Monumentendag.

– Güler Turan treedt als voorzitter op.

In Brugge koos men voor een centraal thema, met name de Brugse Academie, die haar driehonderdste verjaardag vierde. Twintig historische gebouwen openden voor deze gelegenheid speciaal de deuren. Voor deze beperkte rondleidingen in kleine groepen diende men echter op voorhand reeds een reservatie te maken. Opvallend was echter dat daardoor minder monumenten vrij en toegankelijk bleken te zijn voor het grote publiek. Het resultaat was dat de rondleiding al heel snel was volgeboekt. Mensen blijken nog altijd benieuwd om even achter de schermen te kijken op plaatsen waar ze anders niet binnen mogen. De vraag is of we niet terug naar de bron moeten. Waarom focussen we niet opnieuw op de initiële doelstelling, namelijk zo veel mogelijk monumenten openstellen voor zo veel mogelijk mensen, om zo ons erfgoed toegankelijk te maken voor het grote publiek?

Minister-president, op welke manier evalueert u de 29e editie van de Open Monumentendag en het samenvallen van deze dag met de Dag van de Architectuur – een samenvallen dat ik toejuich, voor alle duidelijkheid? Welke trend merkt men bij het aantal deelnemende lokale besturen pakweg de jongste vijf jaar? In welke mate leveren intergemeentelijke onroerendergoeddiensten een belangrijke bijdrage in dezen? Hoe evalueert Herita de wisselwerking met al die actoren? Kunnen vrijwilligers en eigenaars van onroerend erfgoed ook een evaluatie doorgeven van deze Open Monumentendag, en hoe wordt de feedback daarvoor verkregen? Hoeveel steden en gemeenten kozen er dit jaar voor om met een centraal thema uit te pakken? Voor hoeveel rondleidingen en activiteiten diende men op de 29e editie van Open Monumentendag te reserveren, zoals in Brugge, zoals ik eerder besprak? Beperkt dat het open karakter van dit evenement niet in grote mate? Wat is uw standpunt hieromtrent? Op welke manier bezorgt Herita feedback aan u over deze editie van de Open Monumentendag? Heeft Herita tijdens deze editie nieuwe thema's of trends zien ontstaan die interessant kunnen zijn om het draagvlak inzake onroerend erfgoed te verbreden?

We hebben vorige week een bijzonder interessante tweedaagse gehad in Engeland. Daar ging het zowel over kerken – maar daarover zullen we het op een ander moment wel hebben – als over de manier waarop men binnen de National Trust omgaat met onroerend erfgoed. Voor alle duidelijkheid: de National Trust is geen overheidsinstelling. Minister-president, ik moet u eerlijk zeggen dat het een bijzonder interessante ontmoeting was die we daar hebben gehad. Ik raad u ten zeerste aan om daar zeker eens langs te gaan, als dat voor u mogelijk zou zijn, als u daar eens bent met uw echtgenote of voor een andere missie van veeleer professionele aard. Het zou een bijzonder meerwaarde kunnen betekenen, ook voor de commissie, voor u en voor de administratie, om die mensen uit te nodigen in ons midden, als ze eens in de buurt van ons Brussel zouden zijn, om verder van gedachten te wisselen.

De voorzitter: Minister-president Bourgeois heeft het woord.

Minister-president Geert Bourgeois: Mijnheer De Gucht, wat dat laatste betreft: ik ben destijds in Sissinghurst geweest om Herita op te richten, zoals u weet. Ik ben lid van de National Trust, dus ik ben tamelijk bekend met de National Trust. Ik ben ook bij de National Trust for Scotland geweest enzovoort. Daar hebben we trouwens de mosterd gehaald om die ene Herita op te richten, en ik zeg in ongeveer elke toespraak bij Herita dat ze de ambitie moeten hebben om een klein beetje in de sporen van de National Trust te treden.

Wat de vraag zelf betreft: ik stel vast, en ben daar blij om, dat er vanuit de wereld van de architectuur de jongste tijd steeds meer interesse is voor onroerend erfgoed. We zien dat op diverse vlakken. We zien dat met het herbestemmingsbeleid, waarbij je heel vaak allerlei ingrepen moet doen waar architectuur bij te pas komt, bijvoorbeeld voor het toegankelijk maken. Soms is er een combinatie van nieuwbouw met wat al bestaat.

De meesterproef die we organiseren met de Bouwmeester is voor jonge architecten ook een thema. Het kan trouwens op veel belangstelling rekenen vanwege de architecten.

We hebben vorige vrijdagavond in de Roma de Onroerenderfgoedprijs uitgereikt. Bij de 41 inzendingen die er waren, waarvan veel van die gebouwen niet beschermd zijn, maar vaak alleen maar op de inventaris staan, of zelfs dat niet, zag je dat er vanwege architecten heel veel belangstelling is om daar een toegevoegde waarde te kunnen creëren. We hebben kunnen vaststellen –

nietwaar, collega Van Werde? – dat er pareltjes bij waren, met heel mooie architecturale aanpassingen en/of ingrepen.

Dat samengaan, collega's, is een goede zaak. Het versterkt het maatschappelijke draagvlak bij het grote publiek. Ik vind dat samenvallen een goede zaak. Ik evalueer dat positief. Er wordt communicatie uitgewisseld. Het geeft extra zichtbaarheid aan de beide evenementen. Er is ook inhoudelijk samengewerkt, vooral met betrekking tot het thema van architectuur en herbestemming.

'Een nieuwe dynamiek' is misschien wat te sterk uitgedrukt, mevrouw Van Werde, maar het is in ieder geval zo dat het samenvallen van die beide evenementen in de verf werd gezet door het uitwerken van een gezamenlijk programma. Er waren 22 plaatsen waar erfgoed en hedendaagse architectuur elkaar versterken, die deel uitmaakten van het programma. Het was een mooie aanvulling op het reguliere Open Monumentendag-programma.

Het initiatief stelde verscheidene gebouwen open die anders niet toegankelijk zijn voor het publiek. Dat was dus een extra stimulans tot openstelling voor de beheerders en eigenaars van deze panden. Ook communicatief en promotioneel creëerde men op die manier meer zichtbaarheid.

Iets meer dan 4000 bezoekers bezochten die 22 locaties in het kader van de Dag van de Architectuur. Dé publiekstrekker was hier het Woonzorgcentrum Clarenhof te Hasselt, met 628 bezoekers.

Zowel bij Herita als bij het Vlaams Architectuurinstituut bestaat de intentie om, als het kan, structureel verder samen te werken. Er is nog geen duidelijkheid over de frequentie omdat er nog geen duidelijkheid is over de frequentie waarmee de Dag van de Architectuur zal worden georganiseerd door het Vlaams Architectuurinstituut. Of er jaarlijks een koppeling mogelijk zal zijn, hangt een beetje af van het Vlaams Architectuurinstituut. Bovendien vind ik het ook belangrijk dat er andere koppelingen worden gemaakt, zoals dat vandaag het geval was, zoals dat dit jaar het geval was, bijvoorbeeld met natuurlijk erfgoed. Er zijn meerdere horizontale verbanden die interessant zijn en sensibiliserend werken.

Mijnheer De Gucht, wat de lokale besturen betreft, was er in 2017 een stijging van het aantal gemeenten: 232 ten opzichte van 190 gemeenten in het vorige jaar. In totaal waren er 367 lokale organisatoren, dat is 80 meer dan vorig jaar.

Ook intergemeentelijke onroerenderfgoeddiensten (IOED's) nemen in een aantal gevallen de coördinatie van Open Monumentendag op zich.

Sinds 2015 is er geen centraal thema meer. Herita legt geen centraal thema meer op, maar schuift wel enkele categorieën naar voren waarin de lokale programma's kunnen passen. Voor 2017 waren dat 'voor families', 'herbestemming en restauratie' en 'uitzonderlijk open'.

De Europese koepel European Heritage Days stelt sinds kort wel een centraal jaarthema voor. Dit jaar was dat 'Erfgoed en natuur'. Herita heeft daaraan extra aandacht besteed, tijdens infosessies en in nieuwsbrieven. Dit jaar waren er 230 openstellingen en activiteiten in het kader van dat Europese thema.

Brugge, met 300 jaar Brugse academie, en nog vier andere steden en gemeenten kozen voor een eigen thema. De provincie Limburg nam het initiatief om in elke gemeente minstens één monument in de kijker te zetten, met als centraal thema 'Dit zien wij. 44 lenzen, beelden, verhalen.' Dat sloot aan bij de tentoonstelling van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium over Duitse glasnegatieven uit 1914-1918. Die 44 Limburgse gemeenten selecteerden een beeld van

hun bouwkundig erfgoed ten tijde van WO I, en brachten het in confrontatie met de huidige situatie, waardoor het mogelijk was om de evolutie van dat erfgoed te tonen in die periode van 100 jaar.

Voor 193 van de 1025 activiteiten – 19 procent – moest je vooraf reserveren. Het ging daarbij vooral om begeleide rondleidingen of gegidste wandelingen. Dat betekent dat iets meer dan 80 procent niet op reservatie was, waardoor het open karakter van het evenement absoluut niet in gevaar is.

Het is duidelijk dat vooral in de stedelijke context de vraag bestaat om een reservatie te moeten doen voor een bezoek aan bepaalde monumenten. Dit laat de organisatoren toe om die bezoekersstromen te regelen wegens plaatsgebrek of om veiligheidsredenen, om het overzicht te kunnen behouden. Collega's, private eigenaars kunnen ook gemakkelijker worden overtuigd om deel te nemen, als ze kunnen zeggen: 'Het is een beetje geregeld. Het is op schema. Er zal geen toeloop zijn die onoverzichtelijk wordt of niet meer beheersbaar is.' Vaak zijn die mensen natuurlijk bekommerd voor eventuele beschadigingen enzovoort. Dat is ook te begrijpen. Er is ook rekening te houden met de draagkracht van een aantal monumenten. Het is natuurlijk helemaal anders als je een grote kerk binnengaat dan wel een privéwoning, waar je niet met tientallen tegelijk kunt binnengaan.

Daarnaast waren er dit jaar een groot aantal wandelingen door natuurgebieden. Om begrijpelijke redenen hebben die onder begeleiding plaats en gebeurt dat in afstemming met de gids.

Tijdens Open Monumentendag zelf en bij de voorbereiding zijn er intense contacten met Herita, zodat wij vooraf op de hoogte zijn van de aanpak, maar in de loop van de dag ook een zicht krijgen op het aantal bezoekers enzovoort. Ik ontvang ook jaarlijks een evaluatieverslag van Open Monumentendag van Herita. Dat wordt in principe pas eind maart 2018 goedgekeurd bij het jaarverslag 2017. Ik zal vragen aan Herita om het iets vroeger te bezorgen omdat eind maart eigenlijk vrij laat is om eventueel ook vooruit te blikken naar de nieuwe dag. Herita moet natuurlijk klaar zijn met het opmaken van het volledige verslag.

De voorzitter: Mevrouw Van Werde heeft het woord.

Manuela Van Werde (N-VA): Minister, ik dank u voor uw antwoord. Ik was vorige maand op 8 september, net voor Open Monumentendag, op een heel interessante studiedag in deSingel in Antwerpen, over erfgoed en herbestemming. Er waren heel veel prominente sprekers. Ze gaven heel mooie voorbeelden van hoe wij in Vlaanderen en Nederland met ons erfgoed omgaan. Er waren architecten, kunsthistorici, erfgoedzorgers.

Die studiedag was ook gekoppeld aan de Meesterproef, want het ging over erfgoed en architectuur. Er waren twee dingen die mij opvielen. Er werd heel veel nadruk gelegd op het verhaal achter die stenen, dus identiteit en cultuur. Ik heb een paar maanden geleden al gevraagd om meer aandacht te hebben voor de combinatie van roerend en onroerend erfgoed. Iedereen was het er ook over eens – of dat bleek toch zo – dat herbestemming echt het zoeken is naar een nieuwe invulling in een hedendaagse context – u bent het daar ook mee eens – met een nieuwe identiteit en met respect voor oude waarden. Erfgoedzorg gaat niet alleen over het verleden, ook over het heden en de toekomst. We moeten dan ook durven om nieuwe functies en nieuwe constructies toe te voegen aan ons erfgoed.

Ik wil ook even terugkomen op het betalend aanbod op Open Monumentendag. Vorig jaar heeft Herita voor de eerste keer uitgepakt met een betalend exclusief programma. Het was een beslissing van Herita zelf. Op de schriftelijke vraag van

de heer De Gucht hebt u toen gezegd dat Herita dat initiatief grondig zou evalueren op basis van de respons van partners en deelnemende leden, de prijszetting, de bezetting en de ervaring. U stelde toen dat het zeker niet de bedoeling was of mag zijn om Open Monumentendag volledig betalend te maken.

Minister, wat was het resultaat van die evaluatie? Wie was betrokken bij de evaluatie? Wat zijn de verdere plannen van Herita in verband met het betalend aanbod op Open Monumentendag, zeker in het licht van het Europees Erfgoedjaar in 2018?

De voorzitter: De heer De Gucht heeft het woord.

Jean-Jacques De Gucht (Open Vld): Collega's, ik heb niet onmiddellijk een probleem met het feit dat er inderdaad een betalend aanbod is. We moeten er natuurlijk wel voor zorgen dat het open karakter van Open Monumentendag bewaard blijft en dat er daarnaast voor wordt gezorgd dat er ook sites bij kunnen komen. Ik vroeg mij af op welke manier Herita op zoek gaat naar extra deelnemers om hun privédoelgebied open te stellen voor bezoekers. Heeft Herita hier een actieve rol in? U zegt dat er geen thema meer is, maar het zou perfect kunnen dat een centrumstad een bepaald jaar rond een bepaald thema wil werken. Wordt er dan samen met Herita nagegaan welke monumenten in aanmerking zouden komen binnen de regio? Gaat men dan actief mee op zoek of is Herita minder aanwezig bij zulke stappen?

De voorzitter: De heer Caron heeft het woord.

Bart Caron (Groen): Ik sluit me aan bij de bekommernissen van de collega's, en trouwens ook bij het antwoord van de minister-president.

Herita is intern bezig met een transitie, zoals we allemaal weten. Open Monumentendag is het belangrijkste publieke evenement – het grootste in ieder geval – dat Herita jaarlijks organiseert. Het is buitengewoon belangrijk. Ik stel mij wat terughoudend op omdat ik vind dat Herita zelf het huiswerk moet maken en zijn eigen lijnen moet uitzetten.

Ik kan me aansluiten bij de opmerking dat die ene dag en de concentratie van activiteiten, niet alleen in Vlaanderen maar ook in Europa, net een sterk punt is.

Minister-president, een andere bekommernis van u is om een sterk draagvlak voor het onroerend erfgoed te maken om die doelstelling te blijven bereiken.

Ik heb er ook niets tegen dat sommige dingen betalend zijn. Het kan soms niet anders, maar het open karakter moet in ieder geval worden bewaard. Dat is buitengewoon belangrijk.

Ik ben ook terughoudend rond de thematische aanpak. Ik merk op dat de Europese koepel wel een thematische aanpak heeft. Je zou kunnen zeggen dat je van stad tot streek mag variëren. Dat zou best een optie kunnen zijn. Ik vind wel dat er een koers moet worden uitgezet. Geen koers leidt tot schieten in het wild en zal de kracht van de dag, naar mijn bescheiden mening, verzwakken. Een thema kan heel veel facetten bevatten.

Ik wil nog een pleidooi houden om in de toekomst sterk met lokale actoren samen te werken. De opmerking die collega De Gucht maakt over Gent, geldt voor elke gemeente en stad in Vlaanderen. Een goede Open Monumentendag is er een die ook door lokale mensen wordt gedragen, waar lokale mensen suggesties doen, niet in een een-op-eenrelatie tussen een burger en Herita, maar bij voorkeur via een cultuurdienst, een lokale werkgroep, een beschermde werking, een erfgoedvereniging. De samenwerking met lokale mensen is

buitengewoon belangrijk om het draagvlak te versterken en om het aantal bezoekers op het hoge niveau te houden dat er vandaag is.

De voorzitter: Minister-president Bourgeois heeft het woord.

Minister-president Geert Bourgeois: Ik stel voor dat we de evaluatie van de betalingen in het geheel laten opnemen. Er zijn pro's en contra's, maar bepaalde gebouwen zouden zonder betalingen niet worden opengesteld.

Mevrouw Van Werde, ik heb de meesterproef al vermeld. Dat is een goede zaak. Uit de meer dan veertig inzendingen zijn er zes geselecteerd. Zij komen in aanmerking voor een voorafname bij de toekenning van de premies. Dit is een zeer goed initiatief. Samen met de Vlaamse Bouwmeester organiseren we een meesterproef voor jonge architecten. Dit wekt interesse op voor de restauratie en voor het actueel en bruikbaar maken van erfgoed.

Mijnheer De Gucht, wat de deelnemers betreft, is er een eigen netwerk voor de open monumenten. Indien ik me niet vergis, telt dit netwerk een tweehonderdtal leden meer. Het is een van hun taken dit uit te breiden tot een groter netwerk van mensen, instellingen en organisaties die bereid zijn hun erfgoed open te stellen. Ze werken natuurlijk samen met alle gemeenten. De gemeenten zijn niet verplicht, maar we zien toch dat een zeer groot aantal gemeenten hier elk jaar aan meewerkt.

Mijnheer Caron, ik weet niet meteen of het uw vraag of bedoeling is een thema uit te werken. *(Opmerkingen van Bart Caron)*

We werken nu het addendum bij de beheersovereenkomst uit. We moeten die transitie haar gang laten gaan. Ik bedoel dat we voldoende tijd moeten geven om dit te realiseren. Volgens mij moeten we niet verder gaan. Indien we richtinggevend werken, zouden we ook veel erfgoed uitsluiten. Indien we met een centraal thema werken, zouden een aantal steden en gemeenten die nu nog graag meewerken nauwelijks nog erfgoed hebben dat hiervoor in aanmerking komt. Dat is mijn aanvoelen.

Het gaat om 400.000 bezoekers en zeer veel lokale initiatieven. Dit aantal stijgt. Er mag diversiteit in zitten. Er zijn trouwens mensen die zich van de ene gemeente naar de andere gemeente verplaatsen omdat ze daar iets specifiek willen zien dat in hun stad of gemeente buiten de scope valt.

Ik zal erop aandringen dat we de evaluatie iets vroeger kunnen ontvangen dan nu is gepland. Eind maart wordt snel begin april. Op dat ogenblik zitten we al dicht bij de volgende editie.

De voorzitter: Mevrouw Van Werde heeft het woord.

Manuela Van Werde (N-VA): Ik wil nog even opmerken dat er blijkbaar gelijklopende bezorgdheden zijn. Het open karakter moet behouden blijven. Ook de samenwerking met lokale mensen is belangrijk. De herbestemmingen bieden nieuwe kansen voor Open Monumentendag. Misschien kunnen nieuwe gebouwen in het aanbod van Open Monumentendag worden opgenomen.

De voorzitter: De heer De Gucht heeft het woord.

Jean-Jacques De Gucht (Open Vld): Minister-president, ik wil, in het verlengde van wat mevrouw Van Werde heeft verklaard, even terugkomen op het eerste punt dat we hebben aangehaald, namelijk de architectuur en het onroerend erfgoed. U hebt hier in uw antwoord naar verwezen. Het contact tussen beide werelden is belangrijk. Het is aan ons als politiek systeem om dat in

de toekomst mogelijk te maken. We moeten minder rigide kijken naar bepaalde vormen van onroerend erfgoed en naar de bescherming van gebouwen. Indien er met betrekking tot de samensmelting met hedendaagse architectuur een goed plan is, kan een gebouw een nieuwe bestemming krijgen. Dit kan een meerwaarde betekenen voor het private en het publieke goed.

De voorzitter: De vragen om uitleg zijn afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Manuela Van Werde aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over de kerkenbeleidsplannen – 154 (2017-2018)

Voorzitter: mevrouw Güler Turan

De voorzitter: Mevrouw Van Werde heeft het woord.

Manuela Van Werde (N-VA): Voorzitter, naar aanleiding van nieuwe beleidsmaatregelen komt in de pers herhaaldelijk de vraag naar voren wat er op 1 oktober 2017 is veranderd. Wat ik vorige week niet in de lijst heb teruggevonden, is de deadline voor de indiening van kerkenbeleidsplannen.

We weten allemaal dat het kerkbezoek in de maatschappij afneemt. Uit een onderzoek van het Centrum voor Sociologisch Onderzoek van de KU Leuven met als titel 'Sociaal-culturele verschuivingen in Vlaanderen' blijkt dat het aantal Vlamingen dat wekelijks naar de mis gaat tot 6 procent is geslonken. Verder gaat 11 procent af en toe. De gemiddelde leeftijd van de regelmatige kerkgangers bedraagt ongeveer 70 jaar. Dat zijn cijfers die boekdelen spreken.

Minister-president, al in 2011 hebt u meer dan terecht opgeroepen om ernstig na te denken over de toekomst van onze kerkgebouwen. Om voor een restauratiepremie in aanmerking te komen, moet een gemeentebestuur in de toekomst een actueel kerkenbeleidsplan voorleggen. In samenwerking met de kerkbesturen moet het gemeentebestuur een visie neerschrijven op het gebruik en de eventuele herbesteding van de kerken op het grondgebied van de gemeente. Daar zitten prachtige gebouwen tussen. Er zijn monumenten die niet worden beschermd, maar die sowieso een blikvanger zijn. Ze zijn het middelpunt van de lokale gemeenschap.

Sinds de conceptnota 'Parochiekerken in Vlaanderen' hebben bepaalde gemeentebesturen al een hele weg afgelegd. Er wordt nu tenminste over het onderwerp nagedacht, iets wat een paar jaar geleden nog niet aan de orde was. Er zijn in Vlaanderen veel voorbeelden van manieren waarop die monumenten nieuwe functies in de samenleving kunnen opnemen.

Minister-president, in welke mate beschikken de lokale besturen ondertussen over een goedgekeurd kerkenbeleidsplan? Hebt u er zicht op hoe die plannen tot stand zijn gekomen? In welke mate is de lokale gemeenschap, bijvoorbeeld, hierbij betrokken?

Welke impact heeft dit op de kerkgebouwen waarvoor er nog geen plan is en die momenteel dan ook geen erfgoedsubsidies ontvangen? Hoe langer een gebouw op een restauratiepremie moet wachten, hoe hoger de kosten oplopen. U weet dat het gebouw dan steeds verder vervalst.

Bent u van mening dat de huidige denkoefeningen over de toekomst van onze kerkgebouwen op termijn een nieuw en wervend verhaal zullen opleveren? Zullen die monumenten dan opnieuw in het midden van de lokale gemeenschap belanden?

De voorzitter: Minister-president Bourgeois heeft het woord.

Minister-president Geert Bourgeois: Voorzitter, ik wil er nogmaals aan herinneren dat het instrument van het kerkenbeleidsplan onder het beleidsdomein Binnenlands Bestuur en onder minister Homans ressorteert. Dergelijk plan is inderdaad uitgeroepen tot of vastgelegd als een voorwaarde om in aanmerking te komen voor een restauratie- of erfgoedpremie.

Ik heb op 18 april al antwoorden gegeven op vragen van u en collega Keulen daarover. Ik heb toen meegedeeld dat het niet de bedoeling is dat mijn administratie die documenten inhoudelijk beoordeelt, maar natuurlijk wel de conformiteit met de criteria nagaat die bepaald zijn in het Onroerendergoed-decreet. De kwaliteit en de doelmatigheid van de kerkenbeleidsplannen worden dus niet door mijn administratie beoordeeld. Wel wordt er gekeken naar de onroerendergoedcriteria. Ze zijn gebaseerd op de oplossingsrichtingen die in de conceptnota 'Een toekomst voor Vlaamse parochiekerken' van 24 juni 2011 staan.

Voor zover die beleidsplannen dus mijn bevoegdheid betreffen, kan ik wel meegeven dat het een succes is. Er zijn er 176 aan mijn administratie voorgelegd, waarvan er maar liefst 42 een proactief karakter hebben, dus niet in functie staan van een al ingediend restauratie- of erfgoedpremiedossier. Van de 134 gemeenten die een premiedossier voor een kerk hebben dat op de wachtlijst staat, zijn er 130 definitief goedgekeurd. 2 hebben niet de noodzakelijke goedkeuring van de gemeenteraad, 1 kerkenbeleidsplan voldoet niet en er is maar 1 gemeente die niet tijdig een kerkenbeleidsplan heeft voorgelegd.

Voor zover de onroerendergoedregelgeving kerkenbeleidsplannen als voorwaarde stelt voor het verkrijgen van een premie, voldoen eigenlijk ongeveer alle besturen aan de voorwaarde. De voorwaarde heeft dus geen verdere remmende werking op het verkrijgen van een premie. Ik denk dat we veeleer het omgekeerde kunnen zeggen, dat net het inschrijven van die voorwaarde het denkproces bij de kerkbesturen en de steden en gemeenten heeft geactiveerd.

De voorzitter: Mevrouw Van Werde heeft het woord.

Manuela Van Werde (N-VA): Ik ben heel blij om te horen dat het een succes is, minister-president.

Ik wil even verder ingaan op het verhaal dat collega De Gucht vertelde. Het was inderdaad een zeer interessante uitstap naar de UK. We zijn daar op sleeptouw genomen door de mensen van The Churches Conservation Trust. Dat is een samenwerking tussen de staat, de Kerk en liefdadigheidsorganisaties. Zij hebben ons een aantal dingen uitgelegd. Twee dingen zijn me bijgebleven. Ten eerste: zij hebben 340 kerken in beheer, en ze werken met meer dan 1800 vrijwilligers, maar het grootste deel van de kerken zijn niet ontwijd. Daar blijven diensten mogelijk. Dat zijn 'places of worship'. De oefening van herbestemming is daar dus nog iets moeilijker dan bij ons.

Wat ik ten tweede heel belangrijk vond, was dat zij ervan uitgaan dat een kerk in eerste instantie een gemeenschap van mensen is, en dat die mensen pas later gebouwen zijn gaan neerzetten. De sleutel tot succes ligt dus echt bij de mensen, bij de lokale gemeenschap. Daar moet je mee gaan praten. Met die mensen kun je een succesvolle herbestemming uitbouwen. Ook in Vlaanderen is de vraag heel erg belangrijk wat de lokale gemeenschap vindt dat er met die kerk moet gebeuren. De gemeenten doen bij de opmaak van de kerkenbeleidsplannen wel een beroep op de expertise van het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur (CRKC), maar weet u of de lokale bevolking ook echt betrokken wordt bij het denken over een nieuwe functie van het middelpunt van hun gemeenschap?

En hebben de gemeenten volgens u een serieuze oefening gedaan? Of zijn er gemeenten die – om het heel cru te stellen – gezegd hebben: het kerkenbeleidsplan dat wij voorstellen, is dat we zeven kerken hebben, maar dat er niets mee gebeurt en we ze houden zoals ze zijn? Want dat kan natuurlijk ook een kerkenbeleidsplan zijn.

De voorzitter: De heer De Gucht heeft het woord.

Jean-Jacques De Gucht (Open Vld): Minister-president, hoe loopt het juist met die projectoproep 'herbestemming kerken'? Wat zijn daar de vruchten van?

In het verlengde van onze studiereis lijkt het mij interessant om te kijken of het mogelijk is om vertegenwoordigers van de verschillende niveaus – want dat zijn er wel wat in Vlaanderen en België – wat betreft het beheer van de kerken, kathedralen en basilieken, hier eens uit te nodigen om met hen van gedachten te wisselen. Ik weet dat het niet aan u is om daarover te beslissen, maar het zou natuurlijk een positief gegeven zijn, mocht u dat toejuichen. Ik hoop dus dat u straks in uw antwoord zult zeggen dat dat een schitterend idee is, dat u daar volledig in meegaat en dat de regering ondersteunt dat het parlement met die mensen gaat samenzitten. Zodoende kunnen we via een dialoog met de vertegenwoordigers van het lokale, maar ook van het bovenlokale niveau wat betreft die kerken, nadenken over wat nu juist de toekomst en de invulling moet zijn van de kerken in de 21e eeuw, niet alleen gezien de terugloop, maar ook gezien het feit dat, als je kijkt naar wat we vorige week in Engeland hebben meegemaakt, het niet alleen over ontwijde kerken gaat. Wij hebben nogal dikwijls de neiging om te denken dat het over ontwijde kerken gaat. Het gaat echter eigenlijk redelijk vaak over niet-ontwijde kerken, waar geen diensten meer plaatsvonden, waar eventueel wel nog diensten konden plaatsvinden, maar waar het vooral ging over het bij elkaar brengen van mensen die rond bepaalde thema's en bepaalde ideeën van gedachten konden wisselen.

Ik denk dat dat ook een opening zal maken om veel meer gewijde gebouwen op een nuttige maar ook een samenlevingsversterkende manier bij elkaar te brengen.

De voorzitter: De heer Kennes heeft het woord.

Ward Kennes (CD&V): Voorzitter, ik sluit me graag aan bij de collega's inzake ons werkbezoek van vorige week. Het was inderdaad heel interessant. We hebben daar kennis gemaakt met een ander juridisch kader, van een staatskerk die de Church of England is. Ze hebben daar een derde spoor: niet meer gebruikte maar toch niet ontwijde kerken. Dat is een bijzonder iets, dat gaat terug op een oude wetgeving van een aantal decennia geleden. We hebben gehoord dat er nog andere trusts zijn die dan weer voor andere denominaties werken. Er wordt heel interreligieus en oecumenisch gewerkt tussen baptisten, methodisten, katholieken, orthodoxen enzovoort. Dat was een zeer interessant werkbezoek.

Ik ben blij, minister-president, te vernemen dat er 130 van de 134 zijn goedgekeurd, want een paar maanden geleden zijn er in het parlement vragen gesteld over de afkeuring van veel plannen in het begin. Er leefde toen grote onzekerheid bij kerkbesturen en gemeentebesturen en anderen die hen assisteerden over de redenen daarvan. U hebt dan maatregelen genomen in overleg met de administratie om wat bij te sturen. Het is goed dat er nu veel goed zijn geland.

Ik heb twee bijkomende vragen. Er is heel wat ander beschermd erfgoed in Vlaanderen dat op de wachtlijst staat in verband met de toekenning van restauratiepremies. Een van de medewerkers van de administratie heeft mij

gezegd dat doordat er nu veel kerkbeleidsplannen gaan worden goedgekeurd, het dossier – ik zal het nu niet noemen omdat ik de vraag algemeen wil stellen – waarschijnlijk zal worden achteruitgeschoven. U bent bijna aan de beurt voor de subsidies: eind 2017 of zeker 2018. In september van dit jaar vernam ik dat de goedkeuring eraan komt van de vele kerkelijke beleidsplannen, die dan weer voorrang krijgen op de wachtlijst – het is een echte dossiermolen – en dat er veel niet achteruitgaan. Klopt het dat dossiers die bijna aan de beurt waren na vier à vijf jaar wachten door de kerkbeleidsplannen weer lager op de wachtlijst komen? Klopt die informatie?

Op dit moment is de nood aan bijkomende middelen groot en wordt er gezocht andere financieringsbronnen zoals pps-constructies of andere vormen van medefinanciering. Het ziet er toch naar uit dat we met heel lange wachtlijsten geconfronteerd zullen blijven in Vlaanderen, toch in de volgende jaren. Als men nu al vier, vijf of zes jaar moet wachten, ben ik bang dat de wachtlijst nog langer wordt. Ik kan me inbeelden dat er niet altijd via de begroting bijkomende budgetten kunnen worden gevonden, maar ik denk dat ook de zoektocht naar andere financieringsbronnen nodig zal zijn om dit allemaal in goede banen te leiden, wetende dat beschermde gebouwen vaak minder aantrekkelijk zijn voor commerciële partners. Dat legt een heel zware hypotheek op ander gebruik. Ik denk dat het geen gemakkelijke zoektocht is, maar de trusts in Groot-Brittannië slagen er blijkbaar wel in om, al is het vaak net break-even draaien, een en ander mogelijk te maken zonder overheidssubsidies. Dat was voor ons toch een eyeopener, dat er ginds veel mogelijk is zonder overheidssubsidie. Dat heb ik daar ook geleerd. Ik pleit daar niet voor, anderen misschien wel. *(Opmerkingen van Jean-Jacques De Gucht)*

De heer De Gucht wil dat iets meer. Maar de nood aan andere financieringsbronnen en de zoektocht daarnaar lijkt mij ook een bekommernis te moeten zijn, niet alleen maar ook van de Vlaamse overheid.

Minister-president Geert Bourgeois: Wat de ondersteuning van de lokale besturen betreft, heeft het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur (CRKC) een draaiboek, met inbegrip van de aanpak om de inspraak en betrokkenheid te organiseren. Dat is een van de sleutelwoorden bij die herbestemming. Er wordt altijd ook al gezocht naar een draagvlak. We moeten in de eerste plaats altijd uitgaan van de kerk. We kunnen geen ontwijding hebben van een kerk zonder beslissing van de kerk, dat is heel duidelijk, dat ligt ook decretaal bij Binnenlands Bestuur.

Er zijn twee zaken: herbestemming en nevenbestemming. We hebben al een reeks nevenbestemmingen in Vlaanderen. Ik heb al mooie voorbeelden bezocht. Dat is een tussenoplossing, zeg maar. Waar altijd erediensten kunnen plaatsvinden, is ook ruimte voor andere activiteiten.

Het Projectbureau Herbestemming Kerken is een samenwerkingsverband tussen de VVSG, de Vlaams Bouwmeester en het Agentschap Binnenlands Bestuur. Het ondersteunt de herbestemmingsplannen. Zoals ik vroeger al herhaaldelijk gezegd heb: het kan zijn dat een gemeente beslist dat alle zeven van haar kerken bestemd blijven voor de erediensten. We vragen dat er wordt nagedacht over de toekomstige bestemming. Er zijn steden en gemeenten waar twee of drie of meer kerken herbestemd worden of een nevenbestemming krijgen. Ik ben onlangs in een kerk geweest in Wannegem-Lede die zal worden gebruikt als turnzaal voor de plaatselijke school. Ik ken er een die zal worden gebruikt met nevenbestemming voor de bibliotheek. Er zijn tal van toepassingsmogelijkheden. Alles hangt af van de lokale invulling.

Het is niet omdat men een kerkenbeleidsplan heeft dat men naar voren schuift op de wachtlijst. De ranglijst blijft behouden. Iets anders is de zoektocht naar andere middelen. We kijken op een aantal vlakken met enige bewondering, zeg maar, naar het Verenigd Koninkrijk.

Niks sluit uit dat je ter zake naar alternatieve financieringsbronnen zoekt. Kerken die worden ontwijd, worden vaak verkocht. Dan zijn die niet meer ten laste van de gemeenschap en is het aan de nieuwe eigenaar om daar invulling aan te geven. Er kunnen ook pps-constructies zijn. Er zijn diverse formules mogelijk. Ik denk dus dat er op dat vlak heel veel mogelijkheden zijn. Er is ook heel wat in beweging gekomen.

De kerk waar de turnzaal komt, is trouwens niet in Wannegem-Lede. Dat is een deelgemeente, toch? Of heb ik het fout? Nee, het is Hundelgem.

Het belangrijkste is dat er kerkenbeleidsplannen zijn, dat men nadenkt over de toekomst van de kerken. Vaak komen daar verrassende oplossingen uit, maar we hebben ook nooit gezegd dat we dat gaan bruuskeren. Mijnheer De Gucht, u zegt dat het Vlaams Parlement zich daar eens over kan buigen. Het is aan het Vlaams Parlement om daar beslissingen over te nemen. Ik zeg alleen dat het opzet tot nu toe altijd is geweest om dat van onderuit te laten groeien. Er is een kader geschapen. Er is een verplichting opgelegd om een kerkenbeleidsplan te maken. Ik zie echter in tal van steden en gemeenten dat dat een zeer gevoelige materie is. Vaak gaat daar een dialoogproces van maanden, zo niet een paar jaren aan vooraf. Ik heb altijd de lijn aangehouden om daar van bovenaf geen inmenging in te doen. Ik leg wel een aantal regels op, in die zin dat men een kerkenbeleidsplan moet hebben voor erfgoed. Ook moet dat bureau er zijn om dat te faciliteren. Op die manier breng je zaken in beweging, wat ook duidelijk bewezen is op dit ogenblik.

De voorzitter: Mevrouw Van Werde heeft het woord.

Manuela Van Werde (N-VA): Minister, ik dank u voor uw uitleg. Het is inderdaad zo dat het soms een proces is van maanden. Dat hebben we ook in Engeland gehoord. Het is wachten op de geesten die moeten rijpen. Ik blijf het echter een zeer boeiende materie vinden. Ik ben ook oprecht blij dat het een positief verhaal is. Ik hoop dan met u inderdaad dat het een serieuze oefening is geweest voor de mensen. Het is alleszins al een succes omdat die denkoefening er is geweest. Ik hoop ook dat we hier misschien over een paar jaar de mensen van The Churches Conservation Trust kunnen uitnodigen om onze kerken als voorbeeld te geven.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Karim Van Overmeire aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over de strategienota Vlaanderen-Nederland – 7 (2017-2018)

Voorzitter: mevrouw Güler Turan

De voorzitter: De heer Van Overmeire heeft het woord.

Karim Van Overmeire (N-VA): Voorzitter, minister-president, geachte collega's, mijn vraag gaat inderdaad over de strategienota Vlaanderen-Nederland die, als mijn geheugen me niet in de steek laat, deze zomer, begin juli, het levenslicht zag.

– *Jan Van Esbroeck treedt als voorzitter op.*

Het is niet de eerste strategienota Vlaanderen-Nederland. Er was een vorige nota in 2005. Dat was toch wel een bijzonder volumineus werkstuk, van 180 bladzijden, heel wat. Ik heb het nog altijd hier op mijn bureau liggen. Deze nota is een stuk bescheidener, maar de omstandigheden zijn natuurlijk ook wel veranderd, zowel binnenlands in Vlaanderen, onder meer, maar niet alleen, door de zesde staatshervorming, als binnenlands in Nederland, maar ook in de internationale en Europese context. Heel belangrijk lijkt me ook het feit dat we ondertussen toch die tweejaarlijkse of bijna tweejaarlijkse ontmoetingen hebben tussen de Vlaamse en Nederlandse ministers-presidenten, telkens geflankeerd door een aantal ministers, waarop de onderlinge samenwerking en de diverse aspecten ervan worden besproken. De omstandigheden zijn veranderd. Ik denk dat het belangrijk is om dat ook eens te vermelden. Het staat trouwens ook in de inleiding van de strategienota. Dat is ook zo voor Nederland, dat zeker sinds de Tweede Wereldoorlog toch een zeer Atlantische oriëntatie had. Het was gericht op Groot-Brittannië, gericht op de Verenigde Staten, en moet nu vaststellen dat het zich in een Europese Unie situeert die gaat worden verlaten door de traditionele bondgenoot Groot-Brittannië. Er is natuurlijk ook de VS, waar nu een president aan de macht is die iets minder stabiliteit geeft – laat ik het zo uitdrukken – dan we gewoon waren. Nederland is dus misschien wel wat op zoek naar nieuwe bondgenoten en Vlaanderen moet natuurlijk klaarstaan om die uitdaging aan te gaan. Nederland heeft ook te kampen met toch ook niet de grootste politieke stabiliteit. Het Nederlandse politieke landschap is erg versnipperd. Dat heeft ook veel te maken met de kieswetgeving daar, met de manier waarop de zetels worden verdeeld.

Na 208 of 209 dagen is er nu eindelijk een nieuwe regering. 208? Voilà, het kabinet is perfect op de hoogte. Minister-president, u hebt dus eigenlijk opnieuw een gesprekspartner. Wat je ook ziet in wat die nieuwe regering voorstelt, is dat Nederland ook wat op zoek is naar zichzelf. Dat staat ook in de strategienota. Het grote gidsland van enkele decennia geleden, van misschien twintig jaar geleden, bestaat eigenlijk niet meer. Nederland is nu vooral met zichzelf bezig en dat zie je ook. Kinderen krijgen nu uitleg over het Wilhelmus, moeten naar het Rijksmuseum. Ik vind dat op zich wel goede maatregelen, maar dergelijke maatregelen waren twintig jaar geleden, denk ik, niet denkbaar, om maar te zeggen dat de omstandigheden helemaal zijn veranderd.

De nieuwe strategienota is een stuk slanker. Die is eigenlijk samengesteld uit vier grote doelstellingen die worden vooropgesteld: fysieke grenzen slechten, economische samenwerking, culturele samenwerking en internationale samenwerking. In totaal zijn er dan zestig actiepunten, bullets, leidraden van concrete samenwerking die daarin worden gepresenteerd. Minister-president, ik vind dat allemaal heel positief. Nederland is immers ons meest nabije buurland, onze eerste partner in onze internationale relaties, en het is natuurlijk van belang dat we die samenwerking goed in de gaten houden, dat we ter zake de vinger maximaal aan de pols houden.

Over die samenwerking moeten we natuurlijk nog een aantal zaken zeggen, een aantal aspecten die we niet uit het oog mogen verliezen. Zo is er de indruk, het is meer dan een indruk, het is een vaststelling, dat de liefde toch wel niet in dezelfde mate van de twee partners komt. Het is toch nog altijd Vlaanderen dat meer wil samenwerken met Nederland dan dat Nederland in samenwerking met Vlaanderen is geïnteresseerd. Dat is ook logisch, want Nederland is natuurlijk een staat en Vlaanderen is dat niet. Nederland is al enkele eeuwen een staat, en staten werken in de eerste plaats samen met andere staten.

Je ziet dat zelfs in de manier waarop Nederland tegenover Vlaanderen staat. Alhoewel er een gigantische vooruitgang is geboekt, is er toch nog een grote voorzichtigheid: men wil niet in een mijnenveld terechtkomen en fouten maken in dat complexe land met een federale regering en dan drie gewesten en drie gemeenschappen. En hoe zit het weer met die bevoegdheden? Vlamingen weten het zelf soms niet. Uit mijn contacten met Nederland heb ik ook begrepen dat er toch een beetje een voorzichtigheid is als het gaat over het bevoordelen van Vlaanderen ten opzichte van andere gewesten, omdat men daar toch ook goede contacten mee wil onderhouden.

Daarnaast is er natuurlijk ook het feit dat het in essentie nog altijd om de verdediging van de eigen belangen gaat. U formuleert het heel mooi in die strategienota als een "welbegrepen, gedeeld eigenbelang". Daar komt 'gedeeld' in voor, daar komt ook 'eigenbelang' in voor. Kijken we maar naar de maatregelen die de Nederlandse regering voorstelt, bijvoorbeeld, op het vlak van de vennootschapsbelasting of de roerende voorheffing, om daar een concurrentievoordeel op te bouwen, ook ten opzichte van Vlaanderen, ook ten opzichte van België. Dat zal immers niet zijn om te concurreren met Noord-Afrika of het Verre Oosten. Het is om met de andere Europese landen te concurreren. Eigenbelang komt daar dus altijd naar voren. Dat is heel logisch. Er is concurrentie tussen de havens, maar ook weer samenwerking. Er is concurrentie tussen bedrijven, maar misschien ook wel samenwerking.

Dat alles als inleiding om tot een aantal vragen te komen. De eerste vraag betreft eigenlijk een pijnpunt dat ook in het verleden wel naar voren is gekomen: hoe gaan we dit alles opvolgen? Bij de jongste top is ook gezegd dat men het jaar erop eens moest aftoetsen hoe ver het dan stond met die mooie afspraken die werden gemaakt. Hetzelfde geldt voor deze tekst. Het is een oplistings van zestig actiepunten. In welke opvolging is ter zake voorzien? In welke deadlines is voorzien? Immers, als je geen deadlines stelt, dan kun je over een aantal mooie ideeën en mooie principes over twintig, veertig, vijftig jaar nog altijd filosoferen. Een andere vraag is wat voor document dit nu eigenlijk is. Is dit afgetoetst met de Nederlanders of is het een eenzijdig Vlaams document, enkel ter ondersteuning van de Vlaamse ambtenaren en de Vlaamse diplomaten?

Want het zou natuurlijk wel goed zijn dat die Nederlanders ongeveer op dezelfde lijn zitten wat betreft die zestig punten van samenwerking die wij voorstellen.

Minister-president, kunt u een stand van zaken geven van hoe we die veelvuldige contacten tussen de Vlaamse en de Nederlandse Regering in concreto moeten zien? We weten dat er een aantal van die contacten zijn. Maar hoe verloopt dat allemaal? Hoe frequent zijn die contacten? Wat moeten we ons daarbij voorstellen?

Ten slotte heb ik nog een laatste vraag, met uw goedvinden. Het is een punt waar die samenwerking toch wel heel sterk blijkt en heel erg concreet wordt: de versterkte samenwerking, fusie, per 1 januari 2018, tussen de Haven van Gent met Zeeland Seaports. Kunt u daarover een stand van zaken geven?

De voorzitter: Minister-president Bourgeois heeft het woord.

Minister-president Geert Bourgeois: Mijnheer Van Overmeire, u hebt de situatie vrij goed geschetst. We zijn elkaars beste burens. We zijn partners van elkaar, maar tegelijk zijn we op een aantal vlakken concullega's. U hebt daarvan een voorbeeld gegeven, als het gaat over fiscale concurrentie, vennootschapsbelasting. Er zijn nog sectoren waar dat het geval is. Denk bijvoorbeeld aan de hele voedingssector, agrofoodsector, waar ze nogal concurrentieel zijn ten opzichte van elkaar.

Het gaat inderdaad over een welbegrepen gedeeld eigenbelang, waar we er toch vaak in slagen om samen te werken en waar we op het vlak van logistiek de laatste jaren toch een goede vooruitgang hebben geboekt. Denk bijvoorbeeld aan de Scheldeverdieping, de nieuwe sluis kanaal Gent-Terneuzen, de samenwerking tussen beide havens – daar kom ik straks op terug – maar hopelijk in de toekomst ook met betrekking tot de IJzeren Rijn.

Dat document is een 'eenzijdig' Vlaams document, zoals ook het vorige was. Maar in de aanloop naar het goedkeuren van de strategienota in Vlaanderen is er informeel overleg geweest met vertegenwoordigers van de Nederlandse overheid. Er wordt informatie gedeeld en er wordt over gesproken in welke richting we gaan. Maar het blijft een document. Het is geen akkoord, geen samenwerkingsakkoord. Het is onze strategienota, zoals we die ook hebben voor andere landen, bijvoorbeeld voor de VS. Het is ons document, waarin staat hoe wij die strategie zien.

Bij de eerste strategienota destijds, die inderdaad veel lijviger was, heeft Nederland een paar keer gezegd: 'We zullen dat beantwoorden met een eigen strategienota ten aanzien van Vlaanderen.' Maar het is er inderdaad nooit van gekomen. Ik heb ook niet het gevoel dat het ooit nog zal komen. Zoals u zei, is de benadering vanuit Nederland er ook één met het oog op de evenwichten tussen de diverse deelstaten binnen België.

Zoals u weet en ook hebt gezegd, ontmoeten de ministers-presidenten van Nederland en Vlaanderen elkaar in principe tweejaarlijks. We organiseren dan een top waaraan ook andere ministers deelnemen. Op dat moment bespreken we de voortgang van de belangrijkste Vlaams-Nederlandse projecten.

U weet dat die meeting in Gent, op 7 november 2016, een groot succes is geweest. We hebben daar toen uitvoerig over gepraat. We hebben toen een aantal nieuwe stappen kunnen zetten in de samenwerking: logistiek, economisch en breed-cultureel. We hebben toen de afspraak gemaakt dat we niet zouden wachten tot de volgende tweejaarlijkse top om te evalueren, maar ook tussentijds te monitoren. Dat gebeurt van onze kant, maar ook van Nederlandse kant. De topambtenaren zien elkaar binnenkort, op 17 november, om de stand van zaken te maken, de vooruitgang te beoordelen en te bekijken waar er een tandje moet worden bij gestoken, waar we op schema zitten enzovoort.

Harde deadlines zijn er dus eigenlijk niet. Maar tussentijds – dat is goed opgevolgd door onze administratie en ook door onze Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering (AAVR) in Den Haag – zullen we dus halverwege kunnen kijken waar we staan. Het is mijn aanvoelen dat heel veel van de afspraken echt goed op schema zitten en dat daar – hopelijk – geen zwaar negatieve verrassingen uit zullen komen.

Die status zal worden overlopen op 17 november. Het is natuurlijk wel zo dat leidend ambtenaren uit beide landen vaker met elkaar praten dan alleen maar op die gezette tijdstippen. Ze spreken met elkaar over concrete samenwerkingsprojecten, om die aan te sturen en problemen die rijzen aan te pakken. Er gebeurt ook een vorm van kennisdeling op ambtelijk niveau. Er worden heel wat zaken uitgewisseld. De Vlaamse ambtenaren die ik daarover aanspreek, zijn daar bijzonder tevreden over.

De nieuwe samenwerkingsprojecten die volgend jaar op de agenda zullen komen, worden ook voorbereid met diverse overheden: de Vlaamse en de Nederlandse overheid, maar ook de provinciale overheden, de Euregio's, de Interregverbanden. Zij kunnen en doen dat ook. Ze dragen ideeën aan voor de komende top die eind 2018 zal plaatsvinden. Die wordt systematisch voorbereid. De top zal

de volgende keer in Nederland plaatsgrijpen, omdat we daarin met elkaar afwisselen.

De beoogde fusie op 1 januari 2018 van de havens van Gent en van Zeeland Seaports – Vlissingen, Borssele en Terneuzen – was inderdaad het koninginnenstuk van de top van Gent. Door zeer intens verder samen te werken tussen beide havenbesturen – u hebt dat ook kunnen volgen in de media – zijn ondertussen, naar men mij zegt, alle hinderpalen om te kunnen komen tot dat unieke samenwerkingsverband weggenomen.

Ik ga ervan uit – we verwachten dat althans – dat die fusie eind dit jaar ook zal kunnen worden opgestart. Dat zal natuurlijk in fasen verlopen. Daar zit ook een plan achter om dat gefaseerd te laten verlopen. Maar naar ik verneem, zit die heel belangrijke fusie helemaal op schema. Ik ben gisteren toevallig de CEO van de haven van Gent tegengekomen, omdat het de start van het academiejaar was en hij bij het Gentse stadsbestuur was met het oog op een volgende gemeenteraad om de plannen ter goedkeuring te kunnen voorleggen.

De voorzitter: De heer Van Overmeire heeft het woord.

Karim Van Overmeire (N-VA): Minister-president, ik dank u voor uw antwoord. Het is geruststellend in die zin dat het niet volstaat om goede bedoelingen op papier te zetten, maar dat het er vooral op aankomt om de ideeën om te zetten in concrete afspraken en die afspraken dan goed op te volgen. Ik ben blij om te zien dat dat ook gebeurt, dat ook die monitoring van de afspraken van de top van 2016 gebeurt en dat er eind 2018 een nieuwe top in voorbereiding is.

Voor het overige is het afwachten, als we de nieuwe regeringsverklaring van Rutte III – dat zal het dan wel zijn – te lezen krijgen, of het woord Vlaanderen daarin voorkomt en hoeveel keer. Ik heb het eens nagelezen: bij vorige regeringsverklaringen kwam dat daar niet of hoogst uitzonderlijk in voor. Het zou wel een uitdrukking zijn van de oprechtheid van die samenwerking mocht dat ook eens tot in de tekst van een regeringsverklaring kunnen doorsijpelen.

Ik heb nog twee detailvragen. Een van de actiepunten is het versterken van de parlementaire samenwerking tussen het Vlaams Parlement en de Nederlandse Tweede Kamer. Hebt u op dat vlak indicaties dat dat zal lukken? Ik weet dat er een aantal initiatieven lopen, maar dat dat om verschillende redenen – en de belangrijkste daarvan is dat een nationaal parlement zich niet op de hoogte van een regionaal parlement wil zetten – eigenlijk niet zo goed van de grond geraakt. In dit parlement, en zeker in deze commissie, bestaat er wel wat belangstelling voor om geregeld met de collega's van de Tweede Kamer over die samenwerking te kunnen overleggen.

En, ten slotte, hoe zit het met de vertegenwoordiging van Vlaanderen in Nederland? Het Vlaams diplomatiek netwerk wordt een beetje versterkt. Is er ook voor onze mensen in Nederland wat versterking op komst? Dit is geen getelefoneerde vraag. Doordat ik dat al jaren opvolg, weet ik dat die mensen het toch wel bijzonder druk hebben. Het is de post waar het werkvolume het grootst is, omdat het niveau van samenwerking het meest intens is.

Als ik het mij goed herinner, hebben zij in totaal drie mensen waarmee ze de volledige klus moeten klaren, terwijl daarnaast de federale ambassade zit, met nog veel minder bevoegdheden overgebleven, die uiteindelijk veel sterker is uitgebouwd. Er is dus een discrepantie van het werkvolume tussen de Vlaamse vertegenwoordiging en de federale vertegenwoordiging.

De voorzitter: De heer Kennes heeft het woord.

Ward Kennes (CD&V): Collega Van Overmeire is al heel uitvoerig en redelijk volledig geweest in zijn vraagstelling. Het is goed dat we altijd blijven focussen op Nederland als een eerste en beste partnerland, niet alleen buurland maar ook partnerland.

Ik heb wat bedenkingen gehoord over eigenbelang enzovoort, maar ik denk dat een gedeeld eigenbelang in deze samenwerking vaak ook wel voor het grijpen ligt, dat er heel wat punten zijn waar we minder schrik moeten hebben om elkaar vliegen af te vangen dan wel dat we kansen zouden missen om samen te werken in een groter Europa en in een nog grotere wereld.

Mijn vragen gaan de volgende richting uit. Ik sluit me graag aan bij de vraag over de bestaffing van onze Algemene Afvaardiging in Den Haag. We zijn er op bezoek geweest en ook de vertegenwoordiger kom je regelmatig tegen in Vlaanderen op heel wat initiatieven. Het is een bijzonder ijverig en actief man. Ik denk dat hij heel actief is en dat zijn staf ook heel hard werkt, maar in vergelijking met bepaalde ambassades is die heel wat kleiner.

Minister-president, heeft Nederland een gelijkaardig document en gelijkaardige doelstellingen? Wordt dit ook verder opgevolgd? Wordt het op elkaar afgestemd? Zijn er andere accenten gelegd? Is er een gemeenschappelijke opvolging van dit soort nota's?

Er wordt vaak verwezen naar de ambtenaar. Ik denk dat het belangrijk is dat ambtenaren een goed kader hebben om de samenwerking verder uit te bouwen en om de samenwerking die loopt, te onderhouden want er gebeurt heel veel, vaak achter de schermen, maar daarom niet minder waardevol. Is het ook een kader waar de Vlaamse ministers allemaal actief mee aan de slag gaan? Ik stel die vraag aan u als coördinator van het buitenlands beleid. Ik vind het belangrijk dat in de verschillende beleidsdomeinen de verschillende ministers de samenwerking met Nederland op hun agenda hebben staan.

Kan het middenveld en de Vlaamse burger ook verder worden betrokken, worden gesensibiliseerd, worden uitgenodigd of worden geprikkeld om diverse vormen van interactie met Nederland aan te gaan of te bestendigen?

De voorzitter: Minister-president Bourgeois heeft het woord.

Minister-president Geert Bourgeois: Ik dank u beiden voor uw bezorgdheid en tegelijk uw waardering voor de activiteiten die onze diplomatieke vertegenwoordiging in Den Haag ontplooit. Ik heb al meegedeeld dat Den Haag niet bij de uitbreiding zit van het diplomatiek netwerk. Het gaat over Berlijn, Parijs, de Permanente Vertegenwoordiging in Brussel en Rome als nieuwe post.

Wat de regeerverklaring betreft, collega Van Overmeire, kijk ik samen met u uit of het woord Vlaanderen daarin zal voorkomen. We zullen dat in de loop van de middag vernemen, denk ik, zodra de Tweede Kamer haar fiat heeft gegeven.

Dat brengt me bij de samenwerking met het parlement waar dus enige terughoudendheid is om met een regionaal parlement samen te werken. Ik heb daar niets in te suggereren natuurlijk, maar het zou ook een vraag kunnen zijn aan onze diplomatieke vertegenwoordiging om eventueel een samenwerking tussen de Nederlandse Tweede Kamer en het Vlaams Parlement te faciliteren. Ik heb ook altijd het gevoel dat er nog te weinig kennis is over de volheid van bevoegdheid die hier bestaat. Als ik iets zou suggereren, zou ik dat niet zozeer structureel aanpakken maar heel breed, misschien rond concrete zaken. Stel u voor dat we gaan naar een gemengde vergadering over de gevolgen van de brexit waar Nederland volledig gelijklopende belangen heeft met Vlaanderen. Ik geef maar een suggestie, er kunnen er nog zijn. Nog eens, het is niet aan mij om

dat te suggereren. Er kan op die manier iets groeien waarbij zij vaststellen dat wij wel de bevoegde instantie, of het bevoegde parlement of de bevoegde regering zijn. Ik kan alleen maar hopen dat dit gebeurt.

Ik hoor ook vaak collega Vandaele en collega Caron over bijvoorbeeld het Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland. De belangstelling van onze kant is soms ook heel, heel pover en is ook verminderd in vergelijking met de jaren waarin er heel wat voluntarisme was op dat vlak. Ik ga hier niemand kapittelen, maar ook van onze kant schort er soms wat.

Wat het parlement betreft, is minister-president Rutte toch komen spreken in ons parlement. Het is toch een signaal van een eerste minister die weet dat hij staat voor een parlement met volheid van bevoegdheid. Ik zou dan ook die kansen aangrijpen, temeer omdat – u hebt het ook geschetst in uw inleiding – de Angelsaksische band binnen de Europese Unie hoe dan ook verdwijnt. Nederland zal zich dan ook meer focussen op de samenwerking met andere landen, met de Benelux, maar ook met Vlaanderen denk ik. Voor mij liggen er opportuniteiten. Ik stel alleen vaak vast dat er heel, heel veel onbekendheid is met de bevoegdheden in Vlaanderen, dat er een terughoudendheid is die nergens voor nodig is omdat er in onze constitutie nu eenmaal volheid van bevoegdheid is, ook verdragsbevoegdheid. Ze sluiten trouwens verdragen met ons zonder enig probleem. Er is veel terreinwinst mogelijk.

Wat de betrokkenheid van de ministers betreft, waren alle Vlaamse ministers op de top van Gent. Ik hoop dat het volgende keer in Nederland ook zo zal zijn. Er was een betrokkenheid van alle beleidsdomeinen, met op elk domein – het ene al wat spectaculairder dan het andere – concrete samenwerking. Ik hoop dat dit op de volgende top ook zo zal kunnen.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Ward Kennes aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over de nakende staaloorlog met de Verenigde Staten – 20 (2017-2018)

Voorzitter: de heer Jan Van Esbroeck

De voorzitter: De heer Kennes heeft het woord.

Ward Kennes (CD&V): Voorzitter, minister, collega's, de Amerikaanse regering maakt zich grote zorgen over haar staalindustrie. Staalbedrijven uit de staten van de Midwest zien zich verplicht om de prijs van hun staalproducten te verlagen. Als belangrijkste oorzaak wordt de stijgende import van goedkoop buitenlands staal gezien – een trend die overigens niet op korte termijn lijkt te keren. Dit maakt dat de Amerikaanse staalproducenten, om concurrentieel te blijven, gedwongen worden om niet alleen hun productiekosten te laten dalen, maar ook arbeiders te ontslaan of hen te dwingen tot loonsverlaging. Uiteraard is dit een streep door de rekening van de huidige Amerikaanse president Trump die tijdens de verkiezingscampagne had aangekondigd om paal en perk te stellen aan de dumping van volgens hem vooral Chinees staal.

Om op een vrij snelle en efficiënte wijze de Amerikaanse staalproducenten en dus ook de werkgelegenheid in de Midwest te redden, heeft de president de opdracht aan het Ministerie van Handel gegeven om te onderzoeken of de Amerikaanse staalindustrie kan worden gezien als een sector van strategisch belang voor de nationale veiligheid. Op deze wijze kan hij gebruikmaken van artikel 232 van de Trade Expansion Act uit 1962 met verregaande importbeperkingen tot gevolg. Als

men op grond van dit artikel kan bewijzen dat de nationale veiligheid – bijvoorbeeld niet genoeg voorraad voor defensie- en infrastructuurprojecten – in gevaar is, dan krijgt de president de bevoegdheid om importbeperkende maatregelen te nemen.

Onderzoekinstellingen stellen evenwel vast dat China nog voor slechts 4 procent van de totale staalimport in de VSA verantwoordelijk is en dat bijgevolg – ondanks alle retoriek over China – vooral andere importeurs zoals Canada, Japan, en de Europese Unie slachtoffer dreigen te worden indien deze wet van 1962 zou worden geactiveerd. Binnen de EU zou volgens de federatie van de Europese staalproducenten 14 procent van de staalproductie met een waarde van 10,5 miljard euro getroffen worden door een importverbod. Daarom heeft de Europese commissaris voor Handel al de opdracht gegeven te onderzoeken of het mogelijk gebruik van de voornoemde Amerikaanse wet niet in tegenspraak is met de regels van de World Trade Organization (WTO). Ook Commissievoorzitter Juncker heeft laten weten, indien het zo ver zou komen, strafmaatregelen te nemen wat zou leiden tot een regelrechte handelsoorlog. Volgens niet bevestigde bronnen zouden Europese ambtenaren reeds een lijst van Amerikaanse producten hebben opgesteld die aan een hoger invoertarief zouden worden onderworpen.

Wereldwijd is men helemaal niet opgezet met het protectionistisch discours van de Amerikaanse president. Zelfs indien de wet van 1962 niet ingeroepen zou kunnen worden, overweegt de Amerikaanse president toch maatregelen tegen individuele landen waaronder Europese door middel van hogere invoerheffingen en quota. De Amerikaanse International Trade Commission (ITC) heeft reeds in mei een lijstje van landen opgemaakt die de Amerikaanse industrie schade toebrengen op het gebied van vlakstaal. Naast ons land werden ook Oostenrijk, Frankrijk, Duitsland, Italië, Japan, Korea en Taiwan genoemd. Het ITC stelt voor om een antidumpingheffing op te leggen.

Minister-president, wat zijn de gevolgen voor de Vlaamse export van staal naar de Verenigde Staten van een beslissing door de autoriteiten ginds om importheffingen te heffen? Welke houding neemt de Vlaamse Regering aan ten aanzien van de verontrustende berichten over Amerikaanse importheffingen op Europees staal? Welke stappen kan de Vlaamse overheid in dit verband nemen om de belangen van de Vlaamse staalindustrie te behartigen? Hebben u of andere leden van de Vlaamse Regering hierover al contact met de Amerikaanse autoriteiten gehad?

Hebt u weet van de lijst in verband met vlakstaal die door de ITC is opgesteld en waar België ook op voorkomt? Vlaanderen wordt blijkbaar niet apart vermeld. Heeft dit betrekking op Vlaamse bedrijven? Zo ja, hebt u dit probleem reeds met de Amerikaanse autoriteiten besproken?

Is er enig overleg op het niveau van de Belgische overheid om tot een gemeenschappelijk standpunt te komen, niet enkel ten aanzien van de Verenigde Staten, maar ook om binnen de Europese Unie met één stem te spreken? Is dit punt reeds aan bod gekomen in het Overlegcomité?

Naar aanleiding van het bezoek dat hij een tijdje geleden aan Washington heeft gebracht, heeft federaal staatssecretaris De Crem met de Amerikaanse minister van Handel Ross gesproken. Uit dit als constructief omschreven gesprek zou zijn gebleken dat de Amerikaanse minister oor heeft naar onze bezorgdheden om het Belgisch vlakstaal. Er zou samen een constructieve oplossing worden gezocht. Bent u op de hoogte van dit gesprek en, meer bepaald, van de inhoud van het gesprek? Hebt u enig formeel of informeel overleg met de federale

staatssecretaris gehad om een voor Vlaanderen aanvaardbaar compromis te bewerkstelligen?

Hebt u weet van de lijst van Amerikaanse goederen die door verhoogde Europese importheffingen zouden kunnen worden getroffen? Zo ja, dreigt deze mogelijke Europese tegenmaatregel niet meteen tot een regelrechte handelsoorlog met de Verenigde Staten te leiden? Wat is uw houding in dit verband? Wat kunnen de gevolgen voor de Vlaamse export zijn? Wat zijn de implicaties voor het handelsverdrag met de Verenigde Staten waarover nog wordt onderhandeld?

Minister-president, het is een hele reeks, maar ik neem aan dat u mijn vragen goed zult kunnen beantwoorden.

De voorzitter: Minister-president Bourgeois heeft het woord.

Minister-president Geert Bourgeois: Voorzitter, ik antwoord altijd naar best vermogen. Sinds 19 april 2017 loopt er een Amerikaans onderzoek. De Amerikaanse administratie onderzoekt of er op basis van sectie 232 van de Trade Expansion Act van 1962 sprake is van open dumping. Die sectie heeft eigenlijk betrekking op defensie en de nationale veiligheid. Ik wil dat van meet af aan duidelijk stellen. Het gaat hier om twee onderscheiden zaken. Enerzijds is er sectie 232 en anderzijds gaat het om drie concrete gevallen. Ik zal daar straks op terugkomen.

De Amerikaanse administratie heeft 270 dagen om een rapport op te stellen. Normaal gezien, werd dit rapport tegen begin juli 2017 verwacht. Volgens de laatste informatie zou het nu begin 2018 worden. Na de oplevering van het rapport heeft de president nog eens 90 dagen om te beslissen over eventuele acties. Die acties kunnen de vorm aannemen van tarieven op import of tariefcontingenten.

Aangezien er op dit ogenblik in de VS nog geen enkele beslissing is genomen, kan ik geen uitsluitsel geven over concrete gevolgen. Er is zelfs nog geen rapport van de administratie. De eerste stap moet nog worden gezet. Die stap past in het onderzoek in het licht van sectie 232.

Er zijn drie actuele antidumpingzaken, waarvan er twee betrekking hebben op staal. Hierbij zouden mogelijk bedrijven uit ons land kunnen worden getroffen. Het eerste onderzoek betreft koolstofgelegeerd op lengte gesneden vlakstaal. Dit heeft vooral betrekking op de Waalse vestiging van NLMK. Het tweede onderzoek betreft roestvrije staalplaat. Het derde onderzoek betreft citroenzuur. Deze zaak heeft niets met de staalproductie te maken.

Ik overloop even de procedure. Eerst bepaalt het Department of Commerce of er sprake is van dumping. Vervolgens onderzoekt het ITC of de import voor de Amerikaanse industrie materiële schade of een bedreiging betekent. Als beide vragen bevestigend worden beantwoord, bepaalt het Department of Commerce finaal de antidumpingheffing. Het aandeel van staal in de Vlaamse export naar de VS is beperkt en schommelt de laatste jaren tussen 1 en 2 procent. In 2016, bijvoorbeeld, ging het om 1,26 procent.

Ik ben vast van plan dit dossier te bespreken tijdens mijn eerste onderhoud met de nieuwe Amerikaanse ambassadeur. Die ambassadeur is er echter nog altijd niet. Ik heb nog geen overleg kunnen plegen.

De Vlaamse Regering volgt dit op de voet op. Dit gebeurt natuurlijk in nauw overleg met de federale overheid. Het is natuurlijk belangrijk dat de EU met één stem spreekt. Als het op handelsbetrekkingen, dumping en dergelijke aankomt, is de EU onze wereldwijde stem.

We bespreken dit punt uiteraard tijdens de intra-Belgische coördinatievergaderingen ter voorbereiding van de bijeenkomsten van het Handelscomité van de EU. Het onderwerp van de overcapaciteit op de staalmarkt komt eveneens aan bod in het Staalcomité van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), waarvan de huidige voorzitter overigens een Vlaamse ambtenaar van het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI) is. Het komt tevens aan bod in het Global Forum on Steel Excess Capacity, dat het voorbereidend werk voor de G20 levert. Ik licht nu de hoofdlijnen toe van de stelling van de EU.

Ten eerste is er geen sprake van dumping door Europese bedrijven. Sectie 232 is absoluut niet geschikt om dit puur hypothetisch probleem aan te pakken. Zoals ik al heb verklaard, heeft deze sectie betrekking op de defensiebelangen en de nationale veiligheid van de VS. Als de productiecapaciteit van de VS in het gedrang komt en als de VS bepaalde skills niet meer heeft om in de productie van staal te voorzien, kan de VS eventueel optreden. Volgens de EU is dit hier absoluut niet aan de orde.

Ten tweede neemt de EU zich voor om, indien er toch maatregelen zouden komen, tegenmaatregelen te nemen. Dit omvat maatregelen in verband met de WTO.

Ten derde riskeren eventuele maatregelen door de VS bovendien te leiden tot een stevige toename van de rechtspraak tegen de VS door de WTO en in het licht van de General Agreement on Tariffs and Trades (GATT).

Ten vierde wijst de EU voorts op het belang van de EU voor de nationale veiligheid van de VS als een bondgenoot en niet als een bedreiging. De EU meent dan ook dat ze sowieso van dergelijke maatregelen moet worden uitgesloten.

De duidelijke positie van het Handelscomité van de EU is van enorm belang voor alle mogelijk getroffen bedrijven. Die positie wordt uiteraard intra-Belgisch en door alle Europese gesprekspartners gedeeld.

Ik hoop dat de vertraging van het onderzoek naar sectie 232 en de recente contacten tussen de vertegenwoordigers van de EU en hun Amerikaanse tegenhangers erop wijzen dat de diplomatieke strategie van de EU ten aanzien van eventuele protectionistische maatregelen misschien enig effect creëren.

De federale staatssecretaris heeft me niet formeel of informeel op de hoogte gebracht van de resultaten van zijn gesprek met de Amerikaanse minister van Handel. Onze algemene afgevaardigde in de VS, de Vlaamse economische vertegenwoordiger, is niet voor dat gesprek uitgenodigd. Ik wijs er overigens op dat de contacten tussen de federale staatssecretaris en minister Ross dateren van voor de afspraken die de EU heeft gemaakt met betrekking tot het gezamenlijk standpunt dat ik net heb toegelicht.

Aangezien het rapport nog niet beschikbaar is en we nog niet weten welke actie de president eventueel wil nemen, kan ik natuurlijk niet ingaan op de mogelijke scenario's die in de vraagstelling zijn geschetst. Op dit ogenblik doet de Europese Dienst voor Extern Optreden er alles aan om de gevolgen voor onze economie door middel van preventieve diplomatie maximaal te beperken.

Zoals ik heb toegelicht, zijn de EU en de lidstaten goed voorbereid om kordaat te reageren indien het daadwerkelijk tot zogenaamde handelsbeschermende acties van de VS zou komen. Ik blijf echter ijveren voor een positieve agenda, waarbij de VS en de EU samenwerken en hun trans-Atlantische gemeenschappelijke belangen samen behartigen.

Dit zou onder meer kunnen door middel van de heropstart van de besprekingen van een handelsakkoord. Ik vind het jammer dat voorzitter van de Europese Commissie Juncker in zijn state of the union met geen woord over het Trans-Atlantic Trade and Investment Protocol (TTIP) heeft gerept. De trans-Atlantische betrekkingen zijn traditioneel decennialang zeer goed geweest. Ik hoop dat het niet tot een breuk komt.

Zoals ik al heb verklaard, vormen de huidige vertraging en de diplomatieke demarches die zijn ingezet misschien een aanwijzing dat de soep niet zo heet zal worden gegeten. We moeten waakzaam blijven en dit opvolgen. Dit gebeurt op intra-Belgisch en op Europees vlak.

Ik denk dus dat de EU op dat vlak goed gewapend is en dat, als het echt tot serieuze maatregelen of dreiging met maatregelen zou komen, de EU ook gepaste tegenmaatregelen gaat nemen. Natuurlijk zou het jammer zijn als we in zo'n scenario terechtkomen.

De voorzitter: De heer Kennes heeft het woord.

Ward Kennes (CD&V): Ik wil de minister-president bedanken. Ik deel zijn analyse dat het heel jammer zou zijn, mocht het tot zo'n handelsoorlog komen. Ik begrijp dat de minister en zijn medewerkers het probleem voldoende goed inschatten en inderdaad de nodige contacten leggen, het zeker niet verwaarlozen, maar het integendeel overal waar het kan en moet worden besproken, op de agenda zetten. Ik begrijp dat het ook in de contacten met de nieuwe ambassadeur voorwerp van gesprek kan zijn. Ik hoop samen met hem dat een aantal signalen die hij aangeeft, er inderdaad op wijzen dat de soep minder heet gegeten wordt dan ze door sommigen wordt opgediend. Het is zeker een dossier dat we moeten volgen, omdat onze belangen ook moeten worden verdedigd als ze in gevaar worden gebracht.

De voorzitter: De heer Hendrickx heeft het woord.

Marc Hendrickx (N-VA): Ik denk dat het draagvlak voor de vrijhandel enkel gegarandeerd kan worden als die handel ook eerlijk en correct is, zoals u aangeeft, minister-president. De inspanningen van onze Vlaamse Regering om onze ondernemingen concurrentiëler te maken en jobs te creëren, kunnen dus enkel succesvol zijn als Europa tegelijk onze handelsbeschermingsinstrumenten versterkt en aanscherpt.

U geeft terecht aan dat onze Vlaamse bedrijven zich niet bezondigen aan dumping en dat het een louter hypothetisch probleem is, maar toch is het voor die kmo's goed om te weten dat er procedures zijn waarbij zij geholpen kunnen worden. Met u en collega Kennes deel ik de hoop op het gezond verstand en op een onderhandelde oplossing.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Tine Soens aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over het lgbt-beleid (lesbian, gay, bisexual, transgender) in de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking – 105 (2017-2018)

Voorzitter: de heer Jan Van Esbroeck

De voorzitter: Mevrouw Soens heeft het woord.

Tine Soens (sp.a): Minister-president, op woensdag 27 september hadden we met een aantal collega's het genoegen om hier in het Vlaams Parlement Igor Kochetkov te ontmoeten. Hij is een lgbt-activist (lesbian, gay, bisexual, transgender) die het Russische lgbt-netwerk leidt. Voor mij was het een echte eyeopener, gezien de huidige sfeer na de arrestaties en gruwelkampen in Tsjetsjenië, die we eerder al besproken hebben in deze commissie. In die hoeken van Europa is het op dit moment niet evident om als homoseksueel of transgender door het leven te gaan. Wij moeten erop blijven toezien dat hun rechten worden gerespecteerd en dat ze geen geweld moeten ondergaan.

Onlangs kreeg ik te horen dat ook in Azerbeidzjan de autoriteiten een heksenjacht zijn gestart tegen homoseksuelen en transgenders. Opnieuw ontkent de overheid dat de acties specifiek gericht zijn op de gemeenschap, maar, zo zeggen ze zelf: 'De gearresteerden tonen bewust geen respect voor hun omgeving, irriteren andere burgers met hun gedrag. Ook pakt de politie alleen mensen op die volgens hen of volgens medische autoriteiten dragers zijn van infectieziekten.' Het is de uitleg die je eraan geeft, natuurlijk. Maar dat baart me toch wel wat zorgen.

Toen we de situatie in Tsjetsjenië hier in de commissie bespraken, stelde u dat u bezorgd was over de gebeurtenissen. U schaarde zich ook achter een onafhankelijk onderzoek, zoals voorgesteld door de hoge vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken en Veiligheidsbeleid van de EU. Daarnaast benadrukte u dat Vlaanderen de lgbt-rechten voornamelijk bevordert door middel van het samenwerkingsakkoord met UNAIDS (Joint United Nations Programme on HIV/AIDS). Het programma erkent de lgbt-gemeenschap als een sleutelbevolkingsgroep die prioritair moet worden benaderd om de strijd tegen aids en hiv te kunnen winnen. Dat is een erg positief gegeven, maar het is mijns inziens ook een te eenzijdige benadering, als we de gebeurtenissen horen. De rechten van lgbt's gaan natuurlijk verder dan enkel de focus op hiv en aids.

Minister-president, hoe reageert u op de gebeurtenissen in Azerbeidzjan? Welke acties wenst u te ondernemen? Hoe staat het met de verhoudingen tussen het Departement Buitenlandse Zaken en de internationale lgbt-netwerken? Zult u het beschermen van de lgbt-gemeenschap structureel integreren in het kaderdecreet inzake ontwikkelingssamenwerking van 22 juni 2007? Zijn er andere maatregelen die u misschien zult nemen ter bevordering van de bescherming van de lgbt-gemeenschap in de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking? Zo ja, welke?

De voorzitter: Minister-president Bourgeois heeft het woord.

Minister-president Geert Bourgeois: Collega Soens, de situatie in Azerbeidzjan is inderdaad zorgwekkend. De politie heeft er in september een gewelddadige campagne gevoerd tegen homo- en biseksuele mannen en transgendervrouwen. Er zijn lgbt's gearresteerd en mishandeld, allemaal zonder een duidelijke aanklacht. Volgens de overheid zijn 83 personen aangehouden, volgens Amnesty International gaat het om meer dan 100 personen. Sommigen hebben kort na hun aanhouding hun vrijheid herwonnen, maar minstens 48 personen zijn tussen 10 en 20 dagen van hun vrijheid beroofd. De overheid ontkent de gebeurtenissen niet en verdedigt het politieoptreden, omdat het noodzakelijk zou zijn geweest om de 'traditionele waarden' en de volksgezondheid te beschermen.

Los van de gebeurtenissen in september is de situatie van de lgbt-gemeenschap in Azerbeidzjan steeds zeer moeilijk. Volgens ILGA-Europe (International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association), een organisatie die op Europees niveau ijvert voor lgbt-rechten, is Azerbeidzjan de slechtste plek in Europa voor holebi's.

Ik zal, om actie te ondernemen op dat vlak, mevrouw Mogherini aanschrijven met die boodschap en met de vraag welke concrete inspanningen de EU heeft geleverd of plant te leveren in de nabije toekomst.

Vlaanderen bevordert de lgbt-rechten rechtstreeks door middel van een samenwerkingsovereenkomst met het Joint United Nations Programme on HIV/AIDS. De meeste contacten tussen het Departement Buitenlandse Zaken en de internationale lgbt-netwerken vinden plaats in die context. Het departement en Sensoa hebben ook geregeld contacten, onder meer in het kader van het expertennetwerk Because Health. Buiten het kader van UNAIDS zijn er ook nog occasionele contacten tussen het departement en de internationale lgbt-netwerken, bijvoorbeeld naar aanleiding van de deelname van Vlaamse ministers aan 'prides' in het buitenland. Die contacten verlopen dan wel meestal via de vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering in het buitenland.

De ILGA Europe-conferentie heeft in oktober 2018 in Antwerpen plaats. De bijeenkomst van Transgender Europe heeft in juni 2018 in Brussel plaats, met financiering vanuit mijn Departement Buitenlandse Zaken en Gelijke Kansen. Vanuit Buitenlandse Zaken zal dat 25.000 euro zijn, vanuit Gelijke Kansen is er nog geen bedrag bekend.

Het wijzigingsdecreet is al een eerste keer goedgekeurd. Ik kan u zeggen dat ik de definitie van 'gender' vervangen heb door een meer accurate omschrijving. In het huidige decreet staat er als definitie: "Concept dat verwijst naar het verschil in sociale status en rol tussen mannen en vrouwen in de samenleving en de machtsonevenwichten die hieruit voortvloeien." De nieuwe definitie is veel inclusiever. De definitie die ik u voorgelezen heb, ging veeleer uit van de verschillen tussen mannen en vrouwen, en accentueerde die verschillen misschien ook, terwijl in de nieuwe definitie de klemtoon wordt gelegd op gelijke rechten, gelijke keuzes en mogelijkheden voor mannen en vrouwen, dus de facto ongeacht de genderidentiteit waarmee ze zich associëren. Het artikel luidt nu: "Het concept dat verwijst naar het nastreven van gelijkwaardige rechten, keuzes en mogelijkheden in de maatschappij voor mannen en vrouwen."

Ik heb een cruciaal element uit de 2030-Agenda voor Duurzame Ontwikkeling laten opnemen als principe voor de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking: 'leaving no one behind'. Dat is als volgt omschreven: "De Vlaamse ontwikkelings-samenwerking besteedt bijzondere aandacht aan kwetsbare of moeilijk bereikbare doelgroepen, opdat niemand achterblijft." Het inclusiviteitsprincipe laat dus toe om op beleidsniveau en op projectniveau oog te hebben voor bijzonder kwetsbare groepen. Specifiek voor projecten op het vlak van hiv/aids is het opportuun om de lgbt als kwetsbare doelgroep op te nemen. Dat is bijvoorbeeld zo binnen onze samenwerking met UNAIDS.

Zoals ik al heb toegelicht in antwoord op vroegere vragen om uitleg, bevordert Vlaanderen de lgbt-rechten rechtstreeks door middel van het samenwerkings-akkoord met het Joint United Nations Programme on HIV/AIDS. UNAIDS erkent de lgbt-gemeenschap als een van de sleutelbevolkingsgroepen die prioritair moeten worden benaderd om de strijd tegen de ziekte te kunnen winnen.

Onze vertegenwoordiger in de raad van bestuur van UNAIDS heeft al meermaals concrete gevallen van homofob geweld aangegeven en ook het fenomeen in zijn algemeenheid aangeklaagd. Ik ondersteun UNAIDS met een core support van 250.000 euro per jaar. Daarbovenop is er uiteraard mijn steun aan de landenkantoren van UNAIDS in acht landen in Zuidelijk Afrika voor een bedrag van 500.000 euro per jaar.

Tegelijk investeer ik ook in wetenschappelijk onderzoek. Uit dit onderzoek blijkt dat discriminatie van lgbt-gemeenschap negatieve gevolgen heeft voor de globale

volksgezondheid. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door het Speciale Programma voor Onderzoek naar Menselijke Voortplanting, gehuisvest binnen de Wereldgezondheidsorganisatie.

Vlaanderen stuurt binnen de bestuursraad van het programma ook aan op het intensifiëren van dit onderzoek, voor 750.000 euro per jaar. Dat kan nu iets vlotter verlopen, aangezien Vlaanderen momenteel de voorzitter van deze bestuursraad levert. Ik bepleit de multilaterale aanpak bij dergelijke dossiers. De meer neutrale bemiddeling van een multilaterale, gespecialiseerde instelling is grootschaliger en bijgevolg meer efficiënt dan versnipperde ad hoc bilaterale inspanningen die dan heel vaak gemakkelijk worden gezien als 'westerse bemoeienissen'. Als het multilateraal gebeurt, komt deze reactie minder voor. Het is door samenwerking binnen de multilaterale instellingen dat er draagvlak ontstaat voor dit thema bij de internationale gemeenschap.

Tine Soens (sp.a): Minister president, het gaat natuurlijk niet alleen om het feit dat die mensen worden opgepakt en vastgehouden, maar we horen van Human Rights Watch dat ze ook worden geslagen en dat er elektrische shocks worden toegediend. Hoewel homoseksualiteit in Azerbeidzjan niet langer wordt gezien als illegaal, worden de mensen nog altijd opgepakt en gemarteld. Er is geen enkele lgbt-vereniging geregistreerd in het land en er is een lange lijst van valse aanklachten tegen activisten en critici die vervolgens mishandeld worden in de gevangenis.

Ik ben blij om te horen dat u een schrijven zult richten aan de Europese Unie. Ik denk dat de rol van de EU hier cruciaal is. Het is belangrijk dat u daarbij vraagt om een onafhankelijk onderzoek op te starten. De vraag is er ook gekomen naar de situatie in Tsjetsjenië om ook in Rusland dat onafhankelijk onderzoek op te starten. Vooralsnog, na al die maanden, is daar helaas nog niets van in huis gekomen.

U hebt gezegd dat u ILGA Europe steunt via projectmiddelen voor een bedrag van 25.000 euro. U steunt daarmee twee projecten, het zijn geen structurele middelen, als ik me niet vergis. Die projecten zullen volgend jaar hier in België doorgaan. Het is goed dat minister Homans als minister van Gelijke Kansen middelen toekent, en niet alleen Buitenlands Beleid.

Tegelijk ben ik ook blij dat de definitie van 'gender' in het kaderdecreet Ontwikkelingssamenwerking zal worden aangepast. Als ik het goed begrepen heb, gaat het wel nog altijd over man/vrouw. Misschien is het wel een idee om daar ook 'transgender' te benoemen. Er zijn immers altijd mensen die zich niet willen definiëren als man of als vrouw. Misschien moeten we daar aandacht voor hebben in de definitie en de transgenders daarin ook opnemen.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Marc Hendrickx aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over het referendum in Iraaks-Koerdistan – 112 (2017-2018)

Voorzitter: de heer Jan Van Esbroeck

De voorzitter: De heer Hendrickx heeft het woord.

Marc Hendrickx (N-VA): In de Koerdische gebieden in Irak vond vorige week het aangekondigde onafhankelijkheidsreferendum plaats. De polls gaven al snel aan dat er een zeer ruime meerderheid was voor de optie van het oprichten van een onafhankelijke Koerdische staat.

Vorig jaar rond deze tijd hebben wij in deze commissie ook over de zaak gesproken. Ik ondervroeg u toen over dit geplande referendum. U stelde daarbij het volgende. "We zullen zien of de Koerden een referendum organiseren. Dat werd toen aangekondigd. Dat is een van de mogelijkheden. Ik stel vast dat het nog niet gehouden is. Het is in dit geval aan de Koerden om zich uit te spreken over hoe zij hun toekomst en autonomie zien. Ik vind, zoals ik dat ook ten aanzien van de Schotten heb gezegd, dat je de keuze van de bevolking moet respecteren."

Tevens verwees u naar de mogelijkheden inzake Vlaamse handelsmissies en intensievere samenwerking met de regering van Iraaks Koerdistan.

Hoe evalueert u momenteel de humanitaire en politieke situatie in Iraaks Koerdistan? Werd er reeds verder vormgegeven aan de opties inzake gezamenlijke projecten of handelsmissies? Welke gevolgen verwacht u van het referendum?

De voorzitter: Minister-president Bourgeois heeft het woord.

Minister-president Geert Bourgeois: Het referendum in Koerdistan verliep, in tegenstelling tot dat in Catalonië, probleemloos. Er was een opkomst van 72 procent van de bevolking. 92,7 procent sprak zich uit voor een onafhankelijk Iraaks Koerdistan. Daarna zijn echter zware problemen gevolgd. De reactie van Bagdad en van omliggende landen zoals Iran en vooral Turkije is zeer vijandig, en dat zorgt voor een heel precaire toestand. Bagdad, Iran en Turkije hebben hun luchtruim gesloten voor vluchten naar de regio. De internationale luchthavens van Erbil en Suleimaniya liggen er nagenoeg verlaten bij.

Dit heeft niet alleen grote gevolgen voor buitenlandse werknemers, maar bijvoorbeeld ook voor het Slemani International Film Festival in Suleimaniya, van 1 tot 7 oktober. Daar werden gasten uit meer dan honderd landen verwacht. Een aantal genodigden kwam gewoon niet opdagen en wie er wel was, was bezorgd om weer terug te kunnen keren.

De Turkse president Erdogan haalde hard uit en verklaarde dat de Koerden de prijs zullen betalen voor hun referendum. Hij sloot een militair ingrijpen niet uit en dreigde ermee de Koerden uit te hongeren. Economische sancties zouden wellicht de export van olie uit Koerdistan treffen, zowat de levenslijn van de regio. De Turkse premier verklaarde dat Ankara geen zaken meer zal doen met de Koerdische autoriteiten in Erbil. De relaties zullen voortaan verlopen via de centrale regering in Bagdad.

Bagdad zelf dreigde eveneens met militair ingrijpen. Koerdische volksvertegenwoordigers die het referendum hebben gesteund, kunnen worden vervolgd en de toegang tot het Iraakse parlement geweigerd. Dit weekend, op zaterdag, vroeg president Barzani om een dialoog met de centrale regering. De Iraakse regering liet weten zich niet gebonden te achten door de afspraken die president Barzani zaterdag maakte met twee Iraakse vicepresidenten, dat waren soennieten en de regering is sjiitisch. Ook het bezoek van Iraaks parlementsvoorzitter Jabouri zorgt voor controverse in de Iraakse politiek.

Het is op dit ogenblik niet duidelijk hoe de situatie zal evolueren. De sancties opgelegd door Bagdad en sommige buurlanden zullen ongetwijfeld een harde klap betekenen voor de deelstaat, en niet alleen economisch. Men vreest bijvoorbeeld een gebrek aan geneesmiddelen voor gewonde Peshmerga die strijden tegen IS. Een militaire invasie lijkt voorlopig afgewend, maar het zou wel degelijk kunnen dat de geïsoleerde Iraakse Koerden opnieuw harde tijden te wachten staan.

Ik heb al een paar keer uitleg gegeven over de projecten die wij gezamenlijk uitvoeren. Ik herhaal ze kort. Er waren verschillende de noodhulpdossiers met steunverlening via het Rode Kruis met 200.000 euro aan noodhulp. In 2014 was er 400.000 euro bijkomende steun vanuit Vlaanderen. Vlaanderen heeft 350.000 euro bijgedragen aan het Emergency Response Plan van het UNHCR om de vluchtelingen van de slag om Mosoel op te vangen.

Begin september hebben we afgesproken dat we de behandeling van een aantal gewonde Peshmerga zouden bekostigen in onze universitaire centra. Dat is gebeurd.

Nog in 2016 heeft het Departement Buitenlandse Zaken contacten gelegd met de Human Rights Office in Noord-Irak. Ik heb op basis daarvan beslist een subsidie te verlenen aan een project voor het versterken van het onderwijscurriculum omtrent mensenrechten, burgerzin en interculturele normen, van de vierde, vijfde en zesde graad in het openbaar onderwijssysteem. Het gaat om een steun van 114.017 euro.

Vanaf 2017 werkt Voka samen met Koerdische experten aan een Koerdische versie van het PLATO-programma. PLATO is een peterschapsproject. Vlaanderen komt hiermee tegemoet aan de vraag van de Koerdische autoriteiten voor meer economische samenwerking en hoopt zo bij te dragen tot de economische uitbouw van Iraaks Koerdistan. Naar aanleiding van het bezoek van minister Ali Sindi had Voka Antwerpen een handelsmissie in het vooruitzicht gesteld, met ondersteuning van FIT. De idee leeft nog altijd, maar is vooruitgeschoven naar 2018. Of de missie doorgaat, is momenteel totaal onzeker.

Marc Hendrickx (N-VA): De situatie ter plaatse is natuurlijk precair. We zullen dat in grote mate blijven opvolgen.

Het aantal gezamenlijke projecten dat u opsomt en opnoemt, stemt me zeer hoopvol. Het is een goede zaak dat daar handel mee wordt gedreven.

We zullen hier in de commissie in de komende maanden nog op terugkomen.

De voorzitter: De heer Kennes heeft het woord.

Ward Kennes (CD&V): Het is duidelijk dat referenda op dit moment een belangrijke rol beginnen te spelen, ook in de internationale politiek. Als er een referendum gehouden wordt in Schotland, Catalonië of Koerdistan, dan is de buitenlandse impact op een of andere manier altijd reëel. In dit geval is het heel reëel omdat Koerdistan verspreid ligt over minstens vier en misschien wel meer staten.

Wat in Koerdistan gebeurt, is meteen voelbaar in heel de regio. De president heeft de resultaten genoemd. Er is een grote deelname geweest en een overweldigende meerderheid heeft...

Dat is niet verwonderlijk natuurlijk als men weet hoe Irak eraan toe is en hoe de Koerden daar letterlijk moeten vechten voor hun plaats, en jammerlijk genoeg moeten ze dat doen in een oorlogssituatie. Er is heel weinig begrip vanuit Bagdad voor hun vraag naar autonomie en voor het succes dat ze toch ook wel in hun regio hebben opgebouwd. Het is een aparte regio, die zich tot nu toe ten goede heeft kunnen onderscheiden van de rest van Irak. Maar waar ze nu mee te kampen krijgen omdat iedereen daar in de regio schrik krijgt, stemt mij eerder pessimistisch.

Het is goed dat Vlaanderen op verschillende momenten zijn solidariteit heeft kunnen tonen, dat er noodhulp is geweest enzovoort, maar de situatie blijft heel

verontrustend. En als de andere landen verder gaan met hun boycot en het afsluiten van het gebied, waar het toch al moeilijk is, en een oorlogseconomie gaan voeren, dan krijgen de Koerden het nog moeilijker. Dat moet een reden zijn om zowel politiek als humanitair het dossier niet los te laten. Europa mag daar niet al te gemakkelijk van weggijken, we hebben de neiging om dat te doen als het over zogenaamde interne zaken gaat. Dit verdient absoluut onze aandacht. Ik dank de heer Hendrickx om dat op de agenda te zetten.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Marc Hendrickx aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over de schuldproblematiek van Mozambique – 115 (2017-2018)

Voorzitter: de heer Jan Van Esbroeck

De voorzitter: De heer Hendrickx heeft het woord.

Marc Hendrickx (N-VA): Minister-president, ik heb u in het verleden al een aantal keren een schriftelijke vraag gesteld over de schuldencrisis in Mozambique, partnerland van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking. Intussen wordt duidelijk hoe deze 'verborgen schulden' zijn ontstaan. Staatsbedrijven, bedrijven met staatsgaranties, gingen voor 2,2 miljard dollar buitenlandse leningen aan. Dat deze schulden door de schatkist werden gedekt, is door de hoogste Mozambikaanse autoriteiten verzwegen. Agentschap Bloomberg spreekt zelfs van actieve fraude om het IMF en de donors te misleiden. Uit het Kroll-rapport blijkt bovendien dat ongeveer een kwart van de geleende sommen niet eens terug te vinden is in de boekhouding van deze bedrijven. De opzet, een functionele nationale vissersvloot, is geenszins gerealiseerd. Het valt dan ook te vrezen dat dit niet louter om verspilling gaat, maar simpelweg om een verduistering van een belangrijk deel van de fondsen. President Nyusi sprak de hoop uit dat het Kroll-rapport en zijn engagement om de verantwoordelijken te vervolgen, volstaat om opnieuw budgetsteun te ontvangen.

In uw duidelijke antwoord gaf u aan de tijdelijk opgeschorte Vlaamse steun aan het Mozambikaanse sectorfonds PROSAUDE voor gezondheidszorg te hervatten. Een bijkomend memorandum moet garanderen dat dat nooit dient voor schuldaflossing.

Ik ben uiteraard blij met uw kordate optreden. Het is ook niet erg sympathiek om op een moment van crisis een ezelsstamp uit te delen, maar toch denk ik dat we in dezen de olifant in de kamer niet mogen negeren. Mozambique heeft de donorgemeenschap heel bewust opgelicht. Terwijl buitenlandse donoren hun budget bijpasten en vitale overheidsdiensten zoals de gezondheidszorg financierden, heeft de regering zich verrijkt. Alle controlemechanismen hebben hier gefaald en het vertrouwen lijkt me fundamenteel geschonden. Dat betekent dat de samenwerking met een dergelijke overheid in vraag kan en moet worden gesteld.

Minister-president, ik vraag me dan ook af welk perspectief u ziet voor een verdere structurele samenwerking met Mozambique. Welke conclusies trekt u uit de rol van de Mozambikaanse overheid bij de recente schuldencrisis?

De voorzitter: Minister-president Bourgeois heeft het woord.

Minister-president Geert Bourgeois: Voorzitter, mijnheer Hendrickx, het is zo dat ik tijdens mijn zending naar Mozambique heb kunnen vaststellen dat

Vlaanderen daar wordt gewaardeerd als een betrouwbare partner met een eigen identiteit, met een eigen focus op volksgezondheid en ook als een zeer innovatieve partner, en dat de continuïteit van ons beleid daar ook heel sterk wordt geapprecieerd. U kent onze strategie daar. Die is uiteengezet in de landenstrategie 2016-2020. Onze steun gebeurt voornamelijk via het gepoold sectorfonds PROSAUDE. Dat is de eerste ingang tot het versterken van het gezondheidssysteem in zijn integraliteit, en dus tot het duurzaam verzekeren van toegang tot gezondheidsdiensten voor de armste Mozambikanen. We kunnen daarmee voortwerken omdat er in 2016 een risk assessment is uitgevoerd door een externe consultant over de 'flow of funds' dat uitwees dat de risico's beperkt zijn, en dat ook aanbevelingen gaf over hoe en waar eventuele beperkte risico's zich kunnen situeren. Die aanbevelingen zijn meegenomen in het procedurehandboek PROSAUDE III. Het nieuwe memorandum of understanding dat ik in augustus 2017 tijdens mijn missie ondertekende samen met de Mozambikaanse overheid, en het procedurehandboek PROSAUDE III bieden garanties op een goede planning, monitoring en controle. Vlaanderen speelde trouwens een sleutelrol in het tot stand komen van dit memorandum of understanding en het procurehandboek van PROSAUDE III via de ondersteuning van het proces door een expert, met name de heer Alberto Musatti.

Het advies van onze expert was over de hele lijn positief voor het verder ondersteunen van PROSAUDE en het ondertekenen van het memorandum of understanding. U moet weten dat de middelen van PROSAUDE worden doorgestort op een aparte rekening van het sectorfonds. Die komen dus niet in de staatskas als dusdanig, en er zijn garanties dat die niet kunnen wegsijpelen of kunnen worden doorgestort naar andere overheidsdepartementen, en ook niet kunnen worden gebruikt voor de afbouw van de staatsschuld enzovoort. Vrijwel alle donoren hebben hun financiering aan PROSAUDE hernomen, de meeste al in 2016, en dit jaar zullen er wellicht nog nieuwe donoren bijkomen.

Ik kom tot de conclusies. Het is zo dat die illegale schulden met staatsgarantie zijn afgesloten door de vorige, niet de huidige bewindsploeg. Mijn besprekingen met de huidige bewindsploeg hebben me geleerd dat men nog altijd wacht op bepaalde informatie, die moet toelaten om alle mechanismen en alle verantwoordelijkheden te kunnen aanduiden. Met name is informatie van de Verenigde Arabische Emiraten noodzakelijk. Ik heb dat zeer duidelijk aangekaart in mijn gesprekken met de politieke leiding. Ik heb ter plaatse bilaterale gesprekken gevoerd met president Nyusi in Maputo, op 23 augustus 2017, maar ook met de minister van Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking, de heer Balói. Ik kreeg van hen toch een zeer duidelijk standpunt. De president heeft verklaard ervoor te zullen zorgen dat het auditproces zijn volledige beloop kent, dat er correcte resultaten kenbaar zullen worden gemaakt. Beiden gaven ook aan dat ze die crisis als een opportuniteit willen aangrijpen om verdere vooruitgang te kunnen boeken op het vlak van goed bestuur en transparantie in Mozambique. Ze zeiden dat de lacunes aan informatie zich, zoals ik al aangaf, niet alleen bij de Mozambikaanse betrokkenen situeren, maar dat ook de Verenigde Arabische Emiraten weigeren om gegevens over te dragen aan de auditeurs.

Er zijn al diverse demarches geweest vanuit het Mozambikaanse ministerie richting Verenigde Arabische Emiraten om die informatie toch vrij te krijgen. Men nodigt ook andere lidstaten uit om druk uit te oefenen op de Verenigde Arabische Emiraten, maar de eerste plicht tot verantwoording ligt bij de Mozambikaanse regering.

Ik ben het er uiteraard volkomen mee eens dat de betrokkenen hun deel van de verantwoordelijkheid moeten opnemen. Onze zorg gaat daarbij naar het beschermen van de Mozambikaanse bevolking tegen de potentiële impact van

deze schulden crisis op hun toegang tot basisdienstverlening op het vlak van onderwijs, gezondheid enzovoort. Onze eisen en ons standpunt als donor worden daar ook volledig op afgestemd. Op dit moment moeten we het zeer positieve en zeer duidelijke engagement van de president positief onthalen en ondersteunen. We gaan dat natuurlijk verder blijven opvolgen, om te zien of ook daar de daad bij het woord wordt gevoegd. Ik moet wel zeggen dat beiden wat mij betreft zeer klare taal hebben gesproken daaromtrent. Ze hebben gezegd dat alles moet worden blootgelegd, dat de verantwoordelijken moeten worden gevonden, dat de verantwoordelijken, waar dat kan, ook moeten worden aangepakt, maar dat ze nog altijd bezig zijn met het proberen informatie te krijgen vanuit de Verenigde Arabische Emiraten. Ik voeg er nogmaals aan toe dat de fondsen die wij storten in het sectorfonds gaan, en dat er dus geen enkel risico is op dat vlak van contaminatie met de andere budgetten.

De voorzitter: De heer Hendrickx heeft het woord.

Marc Hendrickx (N-VA): Minister-president, dank voor uw duidelijk en zeer gedetailleerd antwoord. Ik hoop met u dat de beloftes van de huidige bewindvoerders, van de huidige president, geen loze beloftes zullen blijken, dat die woorden echt bewaarheid zullen worden, en dat de verantwoordelijken daarvoor zullen worden opgespoord en gestraft. We blijven dit verder volgen. Ik heb geen verdere vragen of opmerkingen.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Bert Maertens aan Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, over het akkoord inzake de realisatie van het kanaal Seine-Nord Europe – 130 (2017-2018)

Voorzitter: de heer Jan Van Esbroeck

De voorzitter: We verwelkomen een collega uit een andere commissie.

De heer Maertens heeft het woord.

Bert Maertens (N-VA): Voorzitter, dank u voor deze toch bijzondere verwelkoming. Het is inderdaad de eerste keer dat ik hier een vraag mag stellen. Het gaat over een zeer belangrijk thema, een thema dat in de Commissie voor Mobiliteit en Openbare Werken, waarvan ik zelf vast lid ben, al veelvuldig aan bod is gekomen.

Heel recent dachten we dat er ter zake een grote kink in de kabel zou komen. Het gaat over het Seine-Scheldeproject, en meer bepaald het sluitstuk daarvan, de realisatie van het kanaal Seine-Nord Europe in Frankrijk tussen Compiègne en Cambrai. Dat is een groot investeringsproject dat door Europa wordt gesubsidieerd, een infrastructuurproject waarmee we ervoor zorgen dat grotere schepen met grotere ladingen op onze binnenvaartwegen, op onze Vlaamse rivieren en kanalen zullen kunnen varen naar de Franse havens. Dat is zeer belangrijk voor onze binnenvaart in Vlaanderen en zeer belangrijk voor de Vlaamse havens Zeebrugge, Gent en Antwerpen, en ook de Rotterdamse haven heeft daar eigenlijk baat bij. Wat is het belang? We willen meer en grotere ladingen op onze waterwegen vervoeren, of 'vervaren', als we het zo mogen uitdrukken, natuurlijk met de bedoeling vrachtwagens van de weg te halen. Die zijn immers niet alleen milieuonvriendelijk, maar ze zorgen ook voor veel files. Op die manier proberen we daar iets aan te doen.

Vlaanderen investeert zeer veel in dat Seine-Scheldeproject, bijvoorbeeld op onze Leie, maar wat Frankrijk betreft, was het toch even wachten op het sluitstuk, het kanaal Seine-Nord Europe. Op 1 juli van dit jaar kreeg Vlaanderen, kregen we allemaal via de media zeer slecht nieuws, in die zin dat de nieuwe Franse regering-Macron de realisatie van het kanaal wou uitstellen. Dat is natuurlijk een probleem, niet alleen voor de Europese subsidiëring, maar ook voor het welslagen van het project in Vlaanderen. Ik heb minister Weyts daar al een paar keer over ondervraagd in de commissie Mobiliteit, onder andere op 28 september, zeer recent dus, gelet op het nieuws uit Frankrijk. Hij zei toch te hopen over een tweetal weken, dus in principe volgende week, duidelijkheid te kunnen krijgen uit Frankrijk over de mate waarin een aantal voorstellen konden worden gewaardeerd en kans op slagen zouden hebben.

Minister-president, door het antwoord van de minister weet ik dat ook u eind augustus een brief hebt gericht aan de Franse regering, samen met uw Waalse tegenhanger, waarin u aandringt op een snelle overeenkomst over de realisatie van dat voor Vlaanderen zeer belangrijke kanaal. Minister Weyts gaf toen aan dat hij de situatie nauwgezet zou blijven volgen en alle kansen te baat zou nemen om de verdere voorbereiding en implementatie van het project bij de Franse overheid stevig te bepleiten.

Er kwam zeer snel goed nieuws. Althans, dat hopen we toch. Op 3 oktober, zeer recent dus, vorige week, vernamen we immers via de Franse media dat er een akkoord in de maak zou zijn over het kanaal Seine-Nord Europe. Mevrouw Élisabeth Borne, de staatssecretaris voor Transport, stelde dat alle elementen op tafel liggen om tot een oplossing te komen. Heel concreet komt het er, als je alle teksten doorleest, op neer dat de betrokken regio's in Noord-Frankrijk zelf geld op tafel zullen leggen om het project te prefinancieren, om de start van het project vlot te trekken. Ze schieten de Franse regering als het ware centen voor.

Ik heb over de bewegingen aan Franse zijde en over het project een aantal vragen aan u, specifiek als minister van Buitenlands Beleid, omdat u daar toch een aantal diplomatieke contacten over hebt gehad. Werd u als vertegenwoordiger van de Vlaamse Regering reeds formeel op de hoogte gebracht van de nieuwe ontwikkelingen en van het standpunt van de Franse regering? Welke initiatieven nam u en nam de regering de afgelopen maanden om de voortzetting van dit project opnieuw op het goede spoor te krijgen? Bent u van oordeel dat het akkoord over de realisatie van het kanaal Seine-Nord Europe elementen bevat die een nauwere samenwerking inzake transport, of de realisatie van de infrastructuur daartoe, tussen Vlaanderen, Frankrijk en/of de Franse en Vlaamse regionale en lokale overheden wenselijk, nodig of mogelijk maken? Zo ja, kunt u daar wat toelichting over geven? Mijn volgende vraag is eigenlijk de allerbelangrijkste. Bent u van oordeel dat dit akkoord voldoende waarborgen biedt voor een tijdige en volledige uitvoering van het Franse deel van het Seine-Scheldeproject? Dat sluitstuk is van bijzonder groot belang voor Vlaanderen. Met andere woorden: hoeveel zekerheid hebben wij nu eigenlijk?

De voorzitter: Minister-president Bourgeois heeft het woord.

Minister-president Geert Bourgeois: Voorzitter, mijnheer Maertens, het is zo dat er een uit drie partijen bestaand opvolgingsorgaan is. Dat bestaat uit vertegenwoordigers van de drie regeringen, van Frankrijk, met inbegrip van Hauts-de-France, Vlaanderen en Wallonië. Tijdens de vergadering van dat orgaan, de Intergouvernementele Commissie (IGC), van 4 oktober jongstleden is die positieve koerswending bevestigd en ook toegelicht door de vertegenwoordigers van het Franse ministerie van Transport en Voies navigables de France. Er is een compromis tussen de Franse staat en de regionale overheden die betrokken zijn bij het project, met name de regio Hauts-de-France en de vier

departementen binnen die regio: Nord, Pas-de-Calais, Somme en Oise. Het totale project is geraamd op 4,5 miljard euro, zoals u weet. Er is een Europese cofinanciering van meer dan 40 procent. Dat is dus ongeveer 1,8 miljard euro, waarvan al 980 miljoen euro is toegewezen voor de periode 2014-2020. Het is zo dat die territoriale overheden die ik net heb opgesomd, een extra inspanning zullen leveren, naast hun eigen financiële inbreng van 1 miljard euro. Die bestaat uit, ten eerste, het voorfinancieren gedurende de eerste jaren van het aandeel van de Franse staat en, ten tweede, het op zich nemen van de waarborg voor de terugbetaling van de lening, die in 2016 werd geraamd op 700 miljoen euro en inmiddels op ongeveer 776 miljoen euro.

In ruil krijgen de territoriale overheden leidend zeggenschap in de toezichtraad van de projectvennootschap, hierbij wordt de stem van de Franse staat herleid tot een blokkeringsminderheid. In die zin is het project geëvolueerd van een nationaal naar een regionaal Hauts-de-France-project.

De Franse staat hernieuwde de principiële bereidheid om 1 miljard euro in te brengen, zij het dat dit bedrag moet komen vanuit geormerkte fiscale heffingen die in de komende maanden moeten worden gevonden. Op vrijdag 6 oktober laatsleden heb ik een brief ontvangen van Xavier Bertrand, de president van de région Hauts-de-France, waarin bovenstaande is bevestigd.

Op 3 oktober had in Amiens een vergadering van de 'Conseil de surveillance', de Raad van Toezicht, plaats in aanwezigheid van de ministers Borne en Darmanin. Hierbij is tussen de Franse regering en de regio Hauts-de-France overeengekomen de verdere aanpak te baseren op de volgende vijf elementen: het beheer van het project wordt geregionaliseerd; er zal prioriteit worden gegeven aan het veiligstellen van de Europese subsidies, begroot op 1,8 miljard euro; de inbreng van de regionale overheden ten belope van 1 miljard euro zal gebeuren hetzij vanuit de eigen middelen, hetzij via nieuwe financieringsbronnen zoals fiscaliteit of leningen, en zij stellen zich tevens garant voor de benodigde lening van 780 miljoen euro; de inbreng van de Franse staat, eveneens ten belope van 1 miljard euro – vermoedelijk via een achtergestelde lening op lange termijn – wordt verzekerd en ook hiervoor zal worden gezocht naar inkomsten; de regionale overheden nemen de financiering van de eerste jaren van uitvoering, 2017, 2018 en 2019, integraal op zich teneinde de vooruitgang van het project op het terrein niet te belemmeren. De hierboven geschetste modaliteiten inzake het beheer en de financiering van het project vormen een nieuwe en heldere basis waarop het project verder vorm kan worden gegeven en zullen als uitgangspunten worden meegenomen in de reflecties inzake mobiliteit naar aanleiding van de assisen.

De heer Bertrand, voorzitter van de regio Hauts-de-France, is, als signaal ter bekrachtiging van dit compromis, verkozen tot voorzitter van de Raad van Toezicht voor Seine-Nord Europe. Op vraag van de Vlaamse en Waalse delegatie, met verwijzing naar de op 31 augustus verstuurde brief van de beide ministers-presidenten, waarover later meer, maakte de heer Rolin zich sterk dat de hierboven geschetste afspraken eerstdaags ook schriftelijk en formeel zullen worden bevestigd en toegelicht aan zowel de Vlaamse, de Waalse als de Europese projectpartners en overheden. Hij verwees in dit verband ook naar het overleg dat op 16 oktober gepland is tussen de Belgische en de Franse eerste ministers Michel en Philippe, waarop dit dossier zeker ook ter sprake zal komen.

Het spreekt voor zich dat ik dossier in de toekomst verder opvolg. Ik heb hiervoor de nodige contacten gelegd en zal die blijven onderhouden. Zo ontmoet ik november de voorzitter van de région Hauts-de-France, Xavier Bertrand, normaal gezien in Rijsel.

Ik heb met collega Weyts afgesproken om tijdens de vakantieperiode met Vlaamse experts een brainstorming te organiseren over het project. We hebben tijdens dit overleg op mijn kabinet van 8 augustus afgesproken een brief te richten aan de Franse premier waarin ik mijn bezorgdheid uitdruk. Deze brief is verstuurd op 31 augustus. Hij is ook mee ondertekend door de Waalse minister-president Borsus.

Daar bleef het niet bij. Ik had in augustus eveneens overleg met Xavier Bertrand, de voorzitter van de regio Hauts-de-France, ook daar was het aanvankelijke nieuws slecht gevallen. Dit gesprek krijgt nog een vervolg in november. In navolging van dit gesprek stemde mijn departement en de Vlaamse Afvaardiging in Parijs af met verantwoordelijken van de regio Hauts-de-France en de vier departementen die direct betrokken zijn bij dit project. Daarnaast waren er contacten met de Franse verkozenen in de Assemblée die zich inzetten voor dit dossier. Via die weg werd de aandacht van de Franse regering extra gevestigd op dit dossier. In Parijs stemde de Vlaamse Afvaardiging af met de Waalse vertegenwoordiging en de federale ambassade, wat de coördinatie en slagkracht van onze demarches versterkte.

Vlaanderen en Wallonië zijn in dit dossier partners van de Franse staat. Door dit akkoord ontstaat een nauwere samenwerking met de regio Hauts-de-France en de vier meefinancierende departementen. Zij zullen een leidende rol hebben in de projectvennootschap Canal Seine-Nord Europe in het Europese project Seine-Schelde. Samen hebben ze zich ertoe verbonden om uitvoering te geven aan het project Seine-Schelde, met name door het gezamenlijk ondertekenen van de Verklaring van Tallinn van 17 oktober 2013 en de subsidieovereenkomst, alsmede van het daarbij behorende amendement. De belangrijke rol van die overheden komt eveneens tot uiting in de samenstelling van de IGC, waarvan eerder sprake.

Er is een principiële akkoord tussen de Franse regering en de betrokken territoriale overheden, waarbij de Franse regering het engagement in het project Canal Seine-Nord Europe hernieuwt. Er moeten wel degelijk nog een aantal budgettaire-technische vragen worden beantwoord alvorens we kunnen spreken van een complete afspraak. Dit blijkt uit de verklaringen in de pers, maar ook uit de toelichting door de Franse vertegenwoordigers in de IGC van 4 oktober. Het gaat meer bepaald over de vraag uit welke specifieke fiscale inkomstenbron of -bronnen de financiële verbintenis van de Franse staat van 1 miljard euro kan worden gespijsd en de lening worden gedelgd. Er zou hierover begin volgend jaar duidelijkheid moeten bestaan. Ik wens deze informatie af te wachten vooraleer een complete evaluatie te geven. De keuze voor de ene of de andere heffing zou ook een weerslag kunnen betekenen op het grensoverschrijdend economisch verkeer. De timing is vanzelfsprekend ook van belang.

Ik heb momenteel niettemin alle redenen om optimistisch te zijn. Zowel de ministers van Transport en Begroting als president Macron zelf hebben zich geëngageerd ten aanzien van de Franse staat om het Canal Seine-Nord Europe te realiseren. Het belang van dit project kan nauwelijks worden overschat. Het vormt het sluitstuk van de Seine-Schelde-verbinding, die voor Vlaanderen en Wallonië van enorm groot economisch belang is.

Ik hoop dat ik in november tijdens mijn onderhoud met Xavier Bertrand misschien al wat meer uitleg kan krijgen. Ik hoop dat er geen heffingen komen die een belemmering zouden zijn voor dat grensoverschrijdend verkeer. Het zou natuurlijk een beetje contradictoerisch zijn: er alles aan doen om die projectenvennootschappen op gang te krijgen en vervolgens het grote economische belang ervan te gaan bezwaren met heffingen. We moeten afwachten. Ik weet dat Bertrand een enorm sterke verdediger is daarvan. Het is ook een man met een

zeer grote invloed binnen de meerderheid. Mijn telefonische contacten met hem hebben mij toch gesterkt in de overtuiging dat hij dit project enorm behartigt en er voor 100 procent achter staat. Hij heeft het ook weer op gang gekregen. Ik hoop dat hij er ook voor kan zorgen dat er geen fiscale belemmeringen ontstaan voor wat ons gezamenlijk bekommert.

De voorzitter: De heer Maertens heeft het woord.

Bert Maertens (N-VA): Minister-president, ik dank u voor het omstandig antwoord. We zijn in sommige commissies iets anders gewoon, hoewel ook uw goede collega Ben Weyts zeer tot in de puntjes alles wil toelichten.

Minister-president, ik denk dat u terecht nogmaals hamert op het grote belang, op het economisch belang van het Seine-Schelde-project en dus ook op het sluitstuk daarvan, het Canal Seine-Nord Europe, voor onze binnenvaart, voor de economie in Vlaanderen, voor de Vlaamse havens. Het doet dan deugd dat we optimistisch kunnen zijn en dat er goed nieuws is. Ik wil u danken voor de behartiging van het dossier, want het is, zoals u hebt geschetst, zeer uitgebreid. Het is belangrijk dat er ook diplomatieke contacten zijn geweest en dat er politiek overleg is geweest met de Franse overheden. Die inspanningen blijken te lonen. Dank u wel daarvoor.

Het is misschien ook een voorbeeld voor andere landen in Europa. Ik kijk zeker ook naar ons land waar de nationale overheid en de nationale staat faalt en waar het de regio's zijn die hun verantwoordelijkheid nemen en die durven projecten te financieren die voor de regio's zelf van groot belang zijn. We willen dat in Vlaanderen uiteraard ook in de spoorwegen overwegen.

We moeten inderdaad afwachten wat de impact zal zijn van wel of geen heffing die moet zorgen voor een financiering vanuit de regio's voor het Franse aandeel. Al bij al is het goed nieuws.

Ik heb nog een vraag, maar ik weet niet of u er nu al op kunt antwoorden. Anders stel ik die vraag nog wel schriftelijk aan uw collega van Mobiliteit en Openbare Werken. De werken aan het kanaal zouden nog dit jaar starten. Alles zal nu wel een beetje zijn opgeschoven door het politieke gehakketak, maar is er al een toezegging over een concrete startdatum van de echte werken? Als u daar niet meteen op kunt antwoorden, stel ik die vraag aan minister Weyts.

De voorzitter: De heer Caron heeft het woord.

Bart Caron (Groen): Het is een goede vraag van de collega en een goed antwoord van de minister-president. Ik had ook 'spade in de grond' opgeschreven. Het is zo symbolisch voor deze Vlaamse Regering en blijkbaar ook voor de Franse regering. Het zal overal wel een gelijkaardig probleem zijn.

Ik heb ook een vraag, maar misschien kunt u er niet op antwoorden. Ik denk dat het belangrijk is voor de voortgang van de werken in Vlaanderen en voor het vertrouwen van de lokale besturen om niet alleen het politiek principiële akkoord te zien – dat is een belangrijke stap –, maar ook een zicht te krijgen op een concretere timing. We moeten in Europa dit soort van engagementen met elkaar hard kunnen maken. We komen uit een periode van bijna tien jaar over-en-weergepraat en gepingpong. Het gaat over projecten die bij wijze van spreken de politiek van de dag overstijgen. Het graven van een kanaal is een immens werk. Je kunt dat niet in een legislatuur realiseren, dus moeten we op lange termijn durven te kijken. Ik hoop dat het deze keer effectief lukt, in het voordeel van de Franse economie maar ook in het voordeel van duurzaam transport en van de Vlaamse economie.

De heffingen dan. De Fransen zijn goed in 'péage'. Je moet er dus wel mee opletten. We moeten de waterwegen toch een bevoordeelde positie proberen te geven omdat het de meest duurzame transportwijze is, in ieder geval ten opzichte van de weg. Ik denk dat heffingen dus zeker niet aan de orde zijn, anders gaan we ze ook invoeren.

De voorzitter: Minister-president Bourgeois heeft het woord.

Minister-president Geert Bourgeois: Ik kan inderdaad geen antwoord geven op de vraag wanneer de spade in de grond gaat. Ik hoop dat ik er misschien duidelijkheid over krijg op het moment dat ik mijn onderhoud heb met Xavier Bertrand.

Collega Caron, ik ben het samen met u en met collega Maertens eens dat continuïteit van het allergrootste belang is. Het effect van onze heel zware investeringen die op schema zitten, zal natuurlijk niet volledig worden tenietgedaan, maar toch grotendeels worden tenietgedaan, met het oog op de grensoverschrijdende interconnectiviteit. Daaraan zie je dat er soms een discontinuïteit dreigt. President Hollande had hiervoor het fiat gegeven: een historische beslissing om 100 kilometer kanaal aan te leggen. We weten ook waar het schoentje wrong natuurlijk: de nieuwe Franse premier is de voormalige burgemeester van Le Havre en was een koele minnaar, om niet te zeggen een tegenstander, van het project. U ziet dat er dan toch van onderuit, en ook door onze gecoördineerde acties, effect kon worden gesorteerd. Dat is het belangrijkste, en dat is het goede nieuws.

Ik ga proberen om tijdens mijn onderhoud met Xavier Bertrand meer uitleg te krijgen bij de wijze waarop die fiscale heffingen zullen gebeuren. Laat ons hopen dat er niet wordt gedacht aan tariefheffingen die contraproductief zouden zijn voor wat we met z'n allen beogen om transportredenen, om economische redenen, maar ook om milieuredenen. Binnenvaart is natuurlijk fantastisch goed op allerlei vlakken.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.